

more 249
lokalna akcijska grupa

Lokalna razvojna strategija 2014. – 2020. LAG More 249

Siječanj 2022.

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj,
Podmjera 19.2. "Provedba operacija unutar CLLD strategije",
Podmjera 19.3. "Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a" i
Podmjera 19.4. "Tekući troškovi i animacija" u okviru Mjere 19 „LEADER – CLLD“

LAG MORE 249

PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA 2014.-2020.

Udio sufinanciranja: 90% EU, 10% RH

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj,
Podmjera 19.1. „Pripremna pomoć“ u okviru Mjere 19 „LEADER-CLLD“

LAG MORE 249

PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA 2014.-2020.

Udio sufinanciranja: 90% EU, 10% RH

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaže u ruralna područja

Sadržaj

1	OPIS PODRUČJA KOJE STRATEGIJA OBUHVATA.....	1
1.1	Opće zemljopisne značajke područja	1
1.1.1	Površina i granice područja	1
1.1.2	Reljefna i klimatska obilježja	1
1.1.3	Kulturna i povijesna baština	2
1.1.4	Prirodna baština – Natura 2000	5
1.1.5	Kvaliteta života i stanje infrastrukture	8
1.2	Gospodarski značajke područja.....	15
1.2.1	Poslovna infrastruktura	15
1.2.2	Stanje gospodarstva	15
1.2.3	Glavne gospodarske djelatnosti	16
1.2.4	Financijski pokazatelji poslovanja.....	20
1.2.5	Tržište radne snage.....	21
1.3	Demografske značajke prostora	22
1.3.1	Broj i gustoća stanovnika.....	22
1.3.2	Demografska kretanja	23
1.3.3	Obrazovna struktura stanovništva	23
1.3.4	Struktura broja stanovnika po naseljima i na temelju zemljopisnih obilježja	24
2	ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA	25
2.1	Snage, slabosti, prilike i prijetnje područja LAG-a	25
3	OPIS CILJEVA LRS TE INTEGRIRANOG I INOVATIVNOG KARAKTERA LRS	27
3.1	Ciljevi, prioriteti, mjere LRS za područja LAG-a temeljeni na mogućnostima PRR 2014 – 2020 28	
3.1.1	Uvod	29
3.1.2	Opis ključnih problema.....	29
3.1.3	Opis ciljeva i prioriteta.....	31
3.2	Opis mjera uključujući definiranje korisnika, kriterija prihvatljivosti, kriterija odabira.....	38
3.2.1	Ciljani korisnici.....	39
3.2.2	Postotak sufinanciranja iz cjelokupnog proračuna LRS i pokazatelji praćenja.....	40
3.3	Opis odabira projekta na nivou LAG-a	42
3.3.1	Način i kriteriji odabira projekata.....	42
3.3.2	Sastav tijela za odabir projekata uključujući i opis procedure	42
3.4	Opis tema planiranih projekata suradnje i način odabira projekata suradnje	44

3.5	Usklađenost s nadređenim strateškim dokumentima (ŽRS, PRR)	45
4	OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS	47
4.1	Opis sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi i izmjeni LRS i primjena načela „odozdo prema gore“	47
4.2	Opis partnerstva	49
5	AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS	51
5.1.1	Procjena broja projekata za vrijeme programskog razdoblja 2014 – 2020	51
6.1	Opis praćenja provedbe LRS	52
7	OPIS SPOSOBNOSTI PROVEDBE LRS	53
7.1	Ljudski kapacitet za provedbu LRS	53
7.2	Financijski kapacitet za provedbu LRS	55
7.3	Iskustvo u provedbi LEADER pristupa u programskom razdoblju 2007 – 2013	55
7.4	Iskustvo u provedbi projekata izvan mjere LEADER	55
8	FINANCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS I RADA LAG-a	56
8.1	Financiranje provedbe LRS	56

1 OPIS PODRUČJA KOJE STRATEGIJA OBUHVAĆA

1.1 Opće zemljopisne značajke područja

1.1.1 Površina i granice područja

Područje LAG-a More 249 nalazi se na obalnom i otočnom dijelu Šibensko-kninske županije te obuhvaća: grad Vodice, općine Pirovac, Tribunj, Tisno, Rogoznicu i Murter-Kornati te naselja grada Šibenika: Grebašticu, Žaborić, Jadrtovac, Brodaricu, Krapanj, Zlarin, Kaprije, Žirije, Zaton i Raslinu.

Ukupna površina LAG-a iznosi 480,90 km² i obuhvaća 7 JLS na području Šibensko-kninske županije koju čine obalni pojas i otoci te manji dio zaleđa.

Na sjeveru, LAG graniči sa Zadarskom županijom, a na jugu sa Splitsko-dalmatinskom. Na istoku, u unutrašnjosti, graniči s općinom Bilice i gradom Skradinom koji su članovi susjednog LAG-a Krka. Područje LAG-a karakterizira iznimno razvedeno područje Jadranskog mora s mnoštvom malih otoka, otočića i hridi, te užeg priobalnog pojasa, ovisno o povezivanju putem mora, te životu od mora i uz more.

Slika 1: Kartografski prikaz LAG-a More 249

Izvor: www.lagmore249.hr (28.08.2017.)

1.1.2 Reljefna i klimatska obilježja

Reljef

Vapnenački grebeni i dolomitsko-laporne udoline koje se pružaju u smjeru SZ-JI čine osnovni reljefni oblik obalnog pojasa te su glavno prirodno-geografsko obilježje cijele Šibensko-kninske županije. Otoci šibenskog arhipelaga također zadržavaju tipično dinarski smjer pružanja SZ-JI. Visinska razvedenost otoka je raznolika, od najnižeg Krapnja (visokog 7 m) do najvišeg, Zlarina (vrh Klepac 169 m). Najveća nadmorska visina LAG-a More 249 iznosi 509 m, a izmjerena je u Grebašticu, naselju grada Šibenika.

LAG More 249 se nalazi u zoni kamenjara, crvenice i smeđeg tla. U šumama na području LAG-a prevladava makija i borova šuma koje uglavnom nemaju gospodarsku funkciju. Tijekom ljetnih mjeseci prisutan je problem učestalih požara, koji osim materijalne štete i potencijalne

opasnosti za ljude, imaju velik utjecaj na promjenu krajobraza. Područjem LAG-a dominira krš, a prevlast karbonatnih stijena i njihova tektonska razlomljenost pospješuju poniranje atmosferske vode u podzemlje. Njihova je pojava najčešća na područjima gdje stijenska podloga ima hidrološke značajke pukotinske poroznosti i nepropusnosti (jugozapadno od Šibenskog zaljeva) ili djelomične propusnosti (područje Donjeg polja u zaleđu Morinja). Oko Vodica i Tribunja nalaze se plitke sredozerne vode. Na površinu se mogu dovesti kopanjem bunara, no zbog blizine mora uglavnom su manje ili više bočate.

LAG More 249 predstavlja najrazvedeniji dio hrvatske obale Jadranskog mora koje je važan resurs u prometnom smislu. Plaže su uglavnom kamenite i šljunčane. Posebne pogodnosti obale su brojne skrovite uvale i osamljene plaže.

Nemetalne mineralne sirovine koje predstavljaju osnovu graditeljstva su tehničko-građevinski kamen i građevni pijesak i šljunak, kojih ima u značajnom broju na području LAG-a More 249. Toj skupini mineralnih sirovina mogu se priključiti i mineralne sirovine za proizvodnju cementa i vapna, koje se uglavnom rabe u graditeljstvu. Arhitektonsko-građevni (A-G) kamen jedna je od najvrjednijih nemetalnih mineralnih sirovina te prilika za nove gospodarske investicije. Peloidi, recentni rahli sitno-zrnati sedimenti bogati organskom tvari, predstavljaju potencijal za razvoj zdravstvenog turizma.

Ovakav izrazito krški, relativno nizinski reljef s mnoštvom malih otoka, otočića i hridi uz slabi pristup plodnom tlu u najvećoj mjeri determinira poljoprivrednu proizvodnju i razvoj ruralnih područja. Pojedine udoline koje se nalaze na području LAG-a More 249 su važni i pogodni resursi za poljoprivrednu proizvodnju, ali ipak ne u ozbiljnijem obliku kao što je veće polje u kršu. Istovremeno, ovakav reljef omogućava obilje prilika za bavljenje turizmom koji se tradicionalno naslanja na more kao glavni turistički resurs. Nedostatni poljoprivredni resursi na području LAG-a s jedne strane i razvijen turizam s druge strane, otvaraju mogućnost razvoja specifičnih poljoprivrednih kultura koje su usmjerene finalizaciji poljoprivredne proizvodnje i plasmanu tijekom turističke sezone.

Klima

Područje LAG More 249 je pod jakim utjecajem Jadranskog mora i ima obilježja mediteranske klime koju karakteriziraju topla ili vruća i suha ljeta te blage i vlažne zime. LAG More 249 dio je Šibensko-kninske županije s najmanjom količinom oborina. Najviše oborina ima u zimskim mjesecima, a sekundarni maksimum javlja se u proljeće (od ožujka do lipnja). Središnja godišnja količina oborina iznosi 66,6 mm, dok je snijeg rijetkost i ne zadržava se duže od jednog dana. Srednje ukupno godišnje trajanje sijanja sunca u županiji najveće je upravo na području LAG-a te iznosi 2.419 sati. Najveći broj vedrih dana je u srpnju i kolovozu, a povezan je s pojačanim djelovanjem azorske anticiklone ljeti. Maksimum oblačnih dana nastupa u prosincu, za vrijeme intenzivne ciklonalne aktivnosti na Jadranu. Tri su dominantna vjetera na području LAG-a: jugo (E i SE smjer), bura (N i NE smjer) i maestral (W smjer).

Klima na području LAG-a izrazito pogoduje mediteranskim kulturama, koje ne zahtijevaju obilje padalina, primarno maslinama, smokvama, proizvodnji meda te ljekovitom i aromatičnom bilju. Uz to je idealna za bavljenje turizmom, poglavito u ljetnim mjesecima.

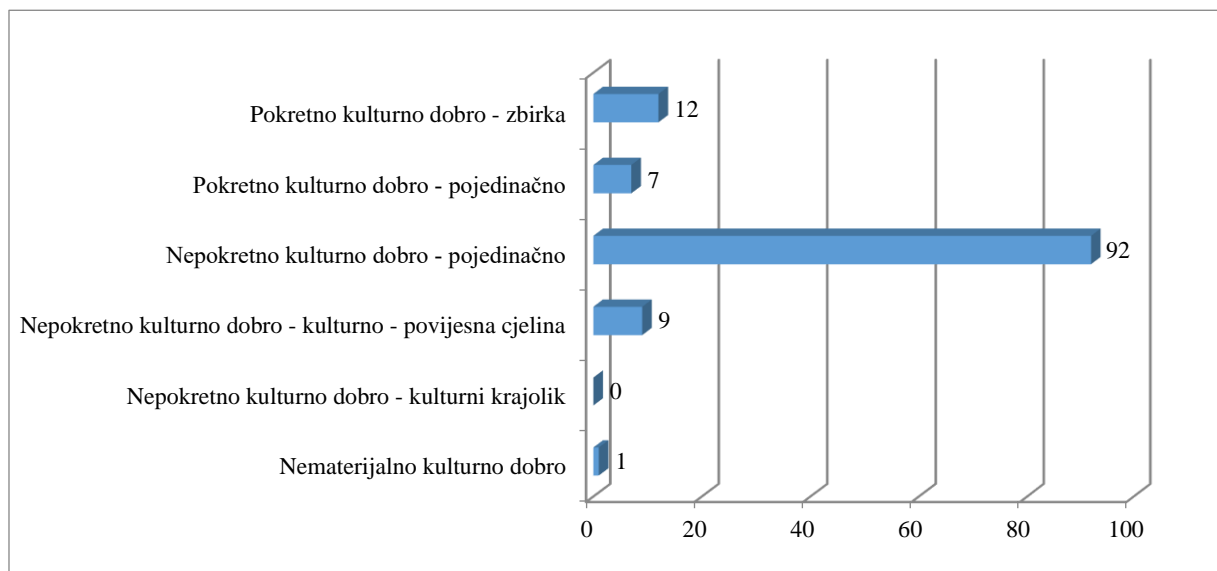
1.1.3 Kulturna i povijesna baština

Kultura i povijest ovog kraja izrazito je bogata, s nalazištima koja sežu u prapovijest, do srednjeg doba i antičkih civilizacija, razdoblja hrvatskog kraljevstva pa do novijih razdoblja, Mletačke republike i Habsburške monarhije. Na području LAG-a nalazi se brojna kulturna baština koju čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkoga, povijesnoga,

paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja uvrštena u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske. Od toga kako slijedi:

Graf 1: Kulturna baština LAG-a More 249

Izvor: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (25.08.2017.); ažurirano 23.08.2017.

Iduća tablica prikazuje vrste kulturnih dobara po naseljima LAG-a More 249.

Tablica 1: Vrste kulturnih dobara po naseljima LAG-a More 249

	Nemat. kulturno dobro	Nepokretno kulturno dobro			Pokretno kulturno dobro		Ukupno
		Kulturni krajolik	Kulturno – povijesna cjelina	Pojedinačno	Pojedinačno	Zbirka	
Grad Vodice			2	15	2	1	20
Naselje Grebaštica				2			2
Naselje Jadrtovac				1	1		2
Naselje Kaprije			1	1			2
Naselje Krapanj				4		2	6
Naselje Raslina				1			1
Naselje Zaton				11			11
Naselje Zlarin			1	5		2	8
Naselje Žirje				7			7
Općina Murter-Kornati			1	12		1	14
Općina Pirovac			1	3	1	2	7
Općina Rogoznica				6	1	1	8
Općina Tisno	1		2	18	1	3	25
Općina Tribunj			1	6	1		8
UKUPNO	1	0	9	92	7	12	121

Izvor: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6> (27.01.2016.); ažurirano 23.08.2017.

Od ukupno 121 tipa kulturnog dobra koja su uvrštena u Registar kulturnih dobara RH na području LAG-a More 249 ubrajamo:

- 41 crkva, 10 crkvenih inventara i 3 oltara
- 9 kulturno-povijesnih cjelina
- 9 brodoloma
- 6 arheoloških nalazišta i 1 arheološku cjelinu
- 6 ljetnikovaca i 4 kuće
- 3 utvrde i 3 svjetionika
- 2 zbirke
- 27 ostalih objekata i predmeta koji sadrže povijesno karakteristične strukture, koje svjedoče o čovjekovoj nazočnosti u prostoru

Zaštićena materijalna pokretna povijesno-kulturna baština na području LAG-a sastoji se od arhivskog gradiva koje predstavlja zbirku predmeta u muzejima, galerijama i drugim ustanovama i pri privatnim osobama.

Zaštićena nematerijalna pokretna povijesno-kulturna baština na području LAG-a obuhvaća: jezik, dijalekte, govore, toponimiku te usmenu književnost svih vrsta pod što se ubraja murtersko glagoljaško pjevanje, Murterski godišnjak, rječnik govora otoka Murtera, toponimiju otoka Murtera te usmenu predaju, izričaje i jezik s područja grada Šibenika. Također obuhvaća folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje igara, obreda, običaja kao i druge tradicionalne pučke vrednote. Zatim obuhvaća tradicijska umijeća i obrte u koje se ubrajaju znanje, vještine i tradicijski obrti s područja grada Šibenika, drvena brodogradnja u Betini (betinska Gajeta) s područja općine Tisno, obrt za izradu narodnih nošnji s područja grada Vodica te otoka Prvića i poljoprivredno-turistička zajednica koja se bavi prodajom sušenih hobotnica i smokvi. Potrebno je istaknuti da je otok Prvić koji je u cijelosti zaštićeno-povijesna cjelina, pod zaštitom Ministarstva kulture Republike Hrvatske¹, zajedno za nizom pojedinačno zaštićenih spomenika kulture, kao što su Crkva Gospina Porođenja, Crkva i samostan sv. Marije od Milosti, Ljetnikovac Draganić – Vrančić, te mnoge crkvene zbirke i sakralni predmeti kao pokretna kulturna dobra. Tradicijsko umijeće izrade čipke na području Primoštena i Rogoznice je zaštićeno nematerijalno dobro² i pripada načinu izrade jednostavnije čipke pomoću igle (tzv. prvotne retičele), načina koji graniči s tehnikom spljeta i raspljeta, a na prostoru Jadrana još se naziva i teg.

Očuvanju tradicijske baštine doprinosi postojanje brojnih KUD-ova i ostalih udruga u kulturi, koje promocijom starih napjeva, prikazom nošnji te narodnim plesovima, upoznaju nove generacije i goste s poviješću i identitetom područja. Iako, relativno zemljopisno malo područje, vrlo je bogato folklornim izrazom. Postoje brojni običaji koji se njeguju i danas (posebice oni vezani uz vjerske blagdane). Ovi običaji su dijelom dokumentirani i očuvani fotografijama i u knjigama. Na otocima ovog kraja sačuvani su stari lirski napjevi, koje pjevaju uglavnom žene pri pjevanju dugih balada. Otok Prvić je potrebno istaknuti po bogatstvu i očuvanosti kulturno povijesne baštine, gdje se mogu izdvojiti starohrvatski pleter te glagoljički zapisi, među najstarijima u Hrvatskoj.

KUD „Spuzvar“ s otoka Krapnja specifičan je po svom otvorenom kolu. Na otoku Zlarinu djeluje KUD „Koralj“. Lagano kolanje karakteristika je Prvić Luke i Šepurine. Daskoci pri izvođenju starog kola specifični su u Vodicama („Vodiške Perlice“) i Tribunju (HKUD „Tribunj“). Tišnjanski „Travulin“ izvodi KUD „Travulin“, a poseban je po plesu u parovima i četvorkama, dinarskog je plesnog obrasca, jadranskog stila, specifičnog koraka i razlikuje se od Pirovačkog plesa sličnog imena „Traulin“ koji ima drugačiji plesni obrazac i figure koji izvodi KUD „Bezdan“ iz Pirovca. U Betini djeluje KUD „Zora“ koji se odlikuje najstarijom

¹<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=220085642> (28.10.2015.)

²<http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=218855488> (27.10.2015.)

folklornom skupinom na ovom području te čuva i izvodi stare plesove svog mjesta kao što su „balanbrin“ i „kolo na križ“. U Murteru djeluje “Udruga građana Murtera“ koja je očuvala specifične svadbene običaje svojeg mjesta i prezentira ih kao dramsko-scenski izraz. U Jezerima se od 1911. godine tradicionalno priređuje Jezerski mornarski bal koji priređuje Družba jezerskih mornara. Od 1974. godine Jezerski mornarski bal u programu je KUD-a „Koledišće“ Jezera i jedinstven je primjer u pučkoj kulturi Hrvata.

Fešte, koje se u svakom mjestu održavaju na specifičan način, koriste karakteristiku i osebnost lokaliteta, kao što su: regate brodova na jedra, veslačke regate, natjecanje u starim vještinama, utrka magaraca, sajmovi originalnih proizvoda, ponuda pučke kuhinje, originalne priredbe u kojima sudjeluju mještani i gosti, karnevalske zabave (poklade), prikaz običaja pirovanja (svadbe) i izvođenje drugih autentičnih običaja.

Slika 2 Neka od kulturno-umjetničkih bogatstava na području LAG-a More 249

Izvor: Web stranice JLS i TZ (24.07.2017.)

Napomena: Detaljniji opis kulturno-povijesne baštine dan je u Prilogu I - Okviru kulturne baštine. U sklopu Priloga I nalazi se popis kulturno-povijesne baštine LAG-a More 249 uvrštenog u Registar kulturnih dobara RH.

U svjetlu svjetskih trendova jačanja razvoja kulturnog turizma te jačanja turizma s dodanom vrijednošću, ulaganje u obnovu i restauraciju te poticanje održivog korištenja kulturne baštine, posebno kroz razvoj novih suvremenih načina i oblika (proizvodi i usluge kulturnih i kreativnih industrija) ima ključnu ulogu za LAG More 249 koji kulturnu baštinu prepoznaje kao izrazito važan razvojni resurs čija valorizacija bi doprinijela prepoznatljivosti područja na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

1.1.4 Prirodna baština – Natura 2000

Prirodna baština područja LAG-a jedna je od osnovnih determinanti razvoja te je odlikuje gotovo nedirnuta priroda te mali, izolirani, zabačeni otoci, otočići i hridi s mnoštvom skrovitih uvala i plaža.

Na području LAG-a nalaze se dijelovi dvaju izrazito značajnih prirodno-zaštićenih područja, a to su Nacionalni park Kornati te Park prirode Vransko jezero – poznat kao jedinstven ornitološki rezervat na području cijele RH.

NP Kornati su nacionalnim parkom proglašeni 1980. godine. Ukupna površina parka je oko 220 km² a sastoji se od 89 otoka, otočića i hridi. Od površine parka, 1/4 je kopno, dok je preostali dio morski ekosustav. Današnju vegetaciju Kornata većim dijelom čine vegetacija pukotina stijena i vapnenačkih obalnih grebena.

Vaskularna flora do sada uključuje preko 650 biljnih svojti. Značajnije biljne vrste ovog područja su dubrovačka zečina (*Centaurea ragusina*), jadranska perunika (*Iris adriatica*), ilirska

perunika (*Iris illyrica*) te vrste iz porodice kačunovica (*Orchydaceae*). Od brojnih životinjskih skupina koje nastanjuju područje NP „Kornati“ detaljnije su istraživane pojedine skupine kukaca te kralježnjaci. Na ovom je području pronađen jedan predstavnik vodozemca, 7 vrsta gmazova te 3 vrste sisavaca. Od brojnih ptica kojima su Kornati gnjezdilište, ističe se NATURA2000 vrsta - morski vranac (*Phalacrocorax aristotelis desmerestii*) čija kornatska kolonija broji oko 150 pari. Vrlo važna sastavnica kornatske kopnene faune čine populacije do danas otkrivenih 10 vrsta šišmiša.

U podmorju Nacionalnog parka „Kornati“ prisutan je velik broj NATURA 2000 vrsta i staništa koja ovom području osiguravaju mjesto u Europskoj mreži zaštićenih područja - mreži NATURA 2000. Najvažnije stanište je svakako naselje morske cvjetnice posidonije (*Posidonium oceanicae*) prioritarno NATURA 2000 stanište koje se pruža većim dijelom priobalnog pojasa kornatskog podmorja do 30 m dubine. Do danas je na području NP Kornati zabilježeno oko 850 vrsta životinja te 353 vrste algi. Većinu vanjskih otoka karakteriziraju kornatske „krune“ (strmci ili litice).³

Vransko jezero je najveće prirodno jezero u Hrvatskoj. To je jezero zapravo krško polje ispunjeno vodom i rijedak primjer kriptodepresije. U parku je dosada zabilježeno oko 235 vrsta ptica, od čega 102 gnjezdarice (ponajviše ptica močvarica), dok je ostalima jezero odmorište prilikom selidbe ili zimovalište. Prema procjenama u parku za jesenje selidbe dnevno boravi između 20.000 i 200.000 ptica. Posebnost parka je i bogatstvo ribe te razvijeni sportski ribolovni turizam. Dominantna karakteristika Parka je posebni ornitološki rezervat, gotovo netaknutih prirodnih staništa ptica vodarica, rijetkog močvarnog sustava, velike bioraznolikosti, izuzetne znanstvene i ekološke vrijednosti.

Sjeverozapadni dio jezera je 1983. godine proglašen posebnim ornitološkim rezervatom i uvršten u popis važnih ornitoloških područja u Europi. Park prirode je 2013. godine uvršten u popis zaštićenih močvarnih područja Ramsarskom konvencijom.

Područje LAG-a dodatno tangira i područje NP Krka te sadrži jedan manji dio istog kroz donji dio toka rijeke Krke.

Slika 3 Prirodna baština na području LAG-a More 249

Izvor: Web stranice JLS i TZ (27.01.2016.)

Dodatno – postoji mnoštvo manjih lokaliteta i zaštićenih područja koji zbog svoje izrazite prirodne ljepote, razvedenosti i očuvanosti čine resurs koji se ne smije ugroziti niti jednom ljudskom djelatnošću te su utoliko razvojne osnove cijelog područja LAG-a upravo u skladu s predmetnim prirodnim resursima.

³<http://www.np-kornati.hr/images/brosura/brosura-vrijednosti-np-kornati.pdf> (6.4.2016.)

U nastavku je prikazana karta i pregled područja ekološke mreže RH (Natura 2000) za područje LAG-a.

Tablica 2 Pregled NATURA 2000 (Ekološka mreža) područja na teritoriju LAG-a More-249 – sumarni pregled

Naziv LAG-a	Površina LAG-a (ha) ⁴	Površina SCI u LAG-u (ha)	Udio SCI u LAG-u (%)	Površina SPA u LAG-u (ha)	Udio SPA u LAG-u (%)	Ukupna površina N2K u LAG-u (ha) ⁵	Ukupni udio N2K u LAG-u (%)*
More 249	124.683,38	49.459,58	39,67%	38.818,42	31,13%	57.852,51	46,40%

Skraćenice:

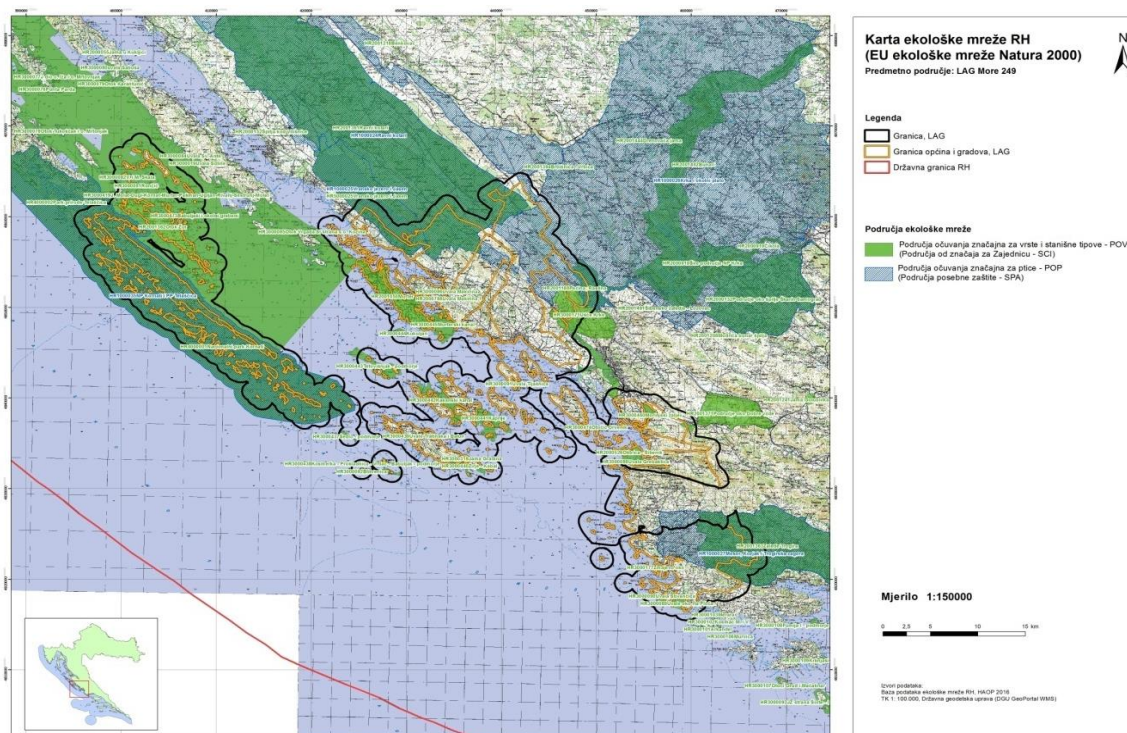
SCI (=POVS) - Područja od značaja za Zajednicu

POVS - Područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove

SPA (=POP) - Područje posebne zaštite

POP - Područja očuvanja značajna za ptice

Područje LAG-a obiluje zaštićenim prostorima, kao što je vidljivo iz prethodne tablice, te karte u nastavku.

Slika 4 Karta ekološke mreže RH (Natura 2000)

Izvor: LAG MORE 249 15.08.2017. prema dzzp.hr

Napomena: Ukupan popis svih zaštićenih lokaliteta vidljiv je u Prilogu 2 – Popis zaštićenih područja prirode

⁴ U površinu uračunat i morski teritorij, 1000 metara buffer-a

⁵ Dio SCI i SPA područja se površinama preklapaju

Gotovo polovica teritorija LAG-a ima određeni stupanj zaštite, a cijelo područje je nastamba brojnih rijetkih životinjskih i biljnih vrsta. Ovakav jedinstven skup prirodne baštine krša, otoka, mora, rijeka i uvala pruža mnoštvo mogućnosti njihove valorizacije uz naglasak na dugoročnu resursnu održivost lokaliteta po načelima održivog razvoja.

1.1.5 Kvaliteta života i stanje infrastrukture

Područje LAG-a bilo je naseljeno još u doba prije Krista, zbog svojih prirodnih resursa te gospodarskih prometnih sjecišta. Kvalitetna infrastruktura jest jedan od razvojnih temelja kvalitete života stanovnika i gospodarskog razvoja područja. Bez dobre fizičke, prometne, komunalne i informacijsko-komunikacijske infrastrukture, razvoj je uvelike otežan.

Koliko god su važna urbana središta, bitno je sagledati i kolika je udaljenost i izoliranost pojedinih naselja/zaselaka, te koliko se zapravo nedostatak prometne povezanosti i slab razvoj tih područja očituje na razvijenosti cijelog područja.

Ekonomska infrastruktura važna je za gospodarski razvoj LAG-a, poput poslovnih zona za razvoj poduzetništva, poljoprivredne i turističke infrastrukture bez kojih je razvoj ruralnih područja uvelike onemogućen. Infrastruktura na području središnjih naselja JLS-ova koje su u sastavu LAG-a je u dobroj mjeri razvijena, dok je slabije razvijenija u perifernim dijelovima, a posebice u onim najslabije naseljenim manjim otocima i u zaleđu.

U nastavku se navodi analiza trenutne infrastrukture LAG-a More 249.

1.1.5.1 Prometna infrastruktura

Osnovne okosnice prometne infrastrukture LAG-a More 249 čine: cestovna i pomorska infrastruktura.

Cestovna infrastruktura

Na području LAG-a postoje sve razine cestovne infrastrukture, počevši od autocesta, do državnih, županijskih, lokalnih te nerazvrstanih cesta. Što se tiče autocesta i državnih cesta, područje LAG-a povezano je autocestom A1 Zagreb-Split, odnosno njenom dionicom Pirovac – Vrpolje. Na području LAG-a nalazi se jedan čvor (ulaz/izlaz na autocestu) – Pirovac.

Ključna razvojna prometnica, koja spaja zapravo sve glavne dijelove LAG-a je jadranska turistička cesta – odnosno državna cesta D8 koja povezuje Pirovac – Vodice – Šibenik – Rogoznicu. Druga državna cesta koja povezuje LAG kao obalni dio Šibensko – kninske županije s njenom unutrašnjosti je cesta D59 Knin – Kistanje – Kapela. Cestovna infrastruktura na području LAG-a More 249 broji: 663 km nerazvrstanih cesta, odnosno 103 km ako se izuzmu podaci za grad Šibenik, 102,9 km općinskih/gradskih cesta, 33,8 km županijskih cesta, 42,7 km državnih cesta, 32 km autoceste, odnosno 5,5 km ako se izuzme grad Šibenik. Ukupno je to 944,4 km cesta koje prolaze kroz područje LAG-a (odnosno 357,9 km bez Šibenika), od čega je asfaltirano oko tri četvrtine ukupnog broja.

Pomorska infrastruktura

Ključna luka cijelog područja je Luka Šibenik, koja iako nije na samom teritoriju LAG-a već u njegovoj neposrednoj blizini, ima veliki značaj za područje LAG-a s obzirom na isplivljavanje trenutnih linija isključivo iz predmetne luke.

Trajektna pristaništa na području LAG-a nalaze se na otoku Zlarinu, Kapriju i Žirju, dok se brodska pristaništa nalaze osim na predmetnima, u Prvić Luci, Šepurinama, Vodicama, Rogoznici te u Tribunju.

Na Žirju postoji prometna infrastruktura i moguć je cestovni promet, dok se na ostalim otocima odvija samo kolno-pješački promet.

Od predmetnih luka ističu se Vodice kao luka županijskog značaja te ribarska luka u Tribunju kao luka posebne namjene. Dodatno se na području LAG-a nalaze i dva brodogradilišta: Betina smješteno na otoku Murteru, te privatno brodogradilište Stipaničev u Tribunju.

Javni i linijski prijevoz

Javni prijevoz putnika i školske djece na području LAG-a je složen prometni podsustav u kojem se interakcijski isprepliće mnoštvo subjekata, od kojih su najvažniji državna i županijska uprava, kao davatelj koncesije i vlasnik infrastrukture, prijevoznici–koncesionari, vlasnici kolodvora te putnici. Ključni cestovni prijevoznik je Autotransport Šibenik d.d. koji održava većinu transportnih sustava na području LAG-a.

Linijski prijevoz trajektima i brodovima postoji na području većeg dijela LAG-a, no aktivne su samo dvije stalne linije: trajektna Šibenik – Zlarin – Kaprije – Žirje te brodska Šibenik – Zlarin – Prvić Luka – Šepurine – Vodice.

Na području LAG-a, kao ni na području županije, ne postoji zračna luka, a one najbliže LAG-u nalaze se u Zadru i u Splitu.

Ukupni razvoj prometne infrastrukture pokazuje da postoji slaba povezanost pojedinih dijelova LAG-a upravo morskim putem - koji utoliko, koliko spaja, toliko trenutno i razdvaja cijelo područje LAG-a. Razvoj prometne infrastrukture utoliko treba doprinijeti boljem povezivanju otoka i područja LAG-a, a za što je jedan od ključnih projekata trenutno u pripremi od strane grada Šibenika – UrbEco. Projekt ima za cilj razvoj prometne i transportne linijske infrastrukture između područja LAG-a⁶, a koji je nastavak projekta Intermodal⁷ kojim je grad Šibenik razvijao predmetnu prometnu i prijevoznu infrastrukturu. Realizacijom UrbEco projekta pitanje prometnog povezivanja naselja s područja LAG-a će u najvećoj mjeri biti riješeno. Pritom će i cijelo područje LAG-a profitirati, te postati mobilnije, povezanije i na koncu održivije s obzirom na uvođenje ekološkog, jeftinijeg transporta predviđenog projektom.

1.1.5.2 Telekomunikacijska infrastruktura

Izgrađenost i raspoloživost prikladne telekomunikacijske infrastrukture, tj. efikasno funkcioniranje sustava predstavlja ključni čimbenik suvremene komunikacije, a time i presudan činitelj funkcioniranja gospodarstva i društva u cjelini.

⁶<http://mok.hr/vijesti/item/17910-grad-sibenik-dobio-milijun-kuna-da-izradi-plan-rjesenja-za-javni-gradski-i-brodski-prijevoz> (11.2.2016.)

⁷ <http://www.sibenik.hr/m/poduzeca-i-ustanove/predstavljeno-izvjesce-o-tijeku-provedbe-projekta-intermodal>(11.2.2016.)

Slika 5 Dostupnost širokopojasnog pristupa

Izvor: <http://www.hakom.hr/> (datum posjete: 18.12.2015.)

Prikaz obuhvaća područja za koja operatori imaju mogućnost pružanja širokopojasnog pristupa internetu pristupnim brzinama od 2 do 30 Mbit/s, od 30 do 100 Mbit/s i većim od 100 Mbit/s putem vlastite infrastrukture, odnosno područja na kojima pojedini operatori mogu u kratkom roku i bez značajnijih ulaganja spojiti korisnike na vlastitu pristupnu širokopojasnu infrastrukturu.

Telekomunikacijska infrastruktura na području LAG-a u najvećoj mjeri pokriva potrebe suvremenog poslovanja. Potrebno je dodatno izvršiti pokrivanja „sivih zona“ vidljivih na slici 3 koje su bez pristupa mobilnom internetu, poglavito ključnom za razvoj turizma i za sve slučajeve opasnosti i katastrofa. U slučajevima planiranog razvoja start-upa i malih društava u području informatičkih tehnologija ili usluga, biti će potreban dodatan razvoj telekomunikacijskih kapaciteta u predmetnom području.

1.1.5.3 Opskrba energijom

Električna energija

Opskrba električnom energijom organizirana je preko Elektre Šibenik, člana HEP grupe. Grad Šibenik se smatra kolijevkom organizirane elektroprivredne djelatnosti u Hrvatskoj jer je na njegovom tlu 1895. godine izgrađen prvi cjeloviti sustav za proizvodnju, prijenos i distribuciju električne energije. Za opskrbu stanovništva, na cjelokupnom području Županije, električnom energijom izgrađena je 1.121 trafostanica različitih naponskih razina, 7.153 kilometara zračnih i kabelskih vodova visokog i niskog napona te kućnih priključaka.⁸

Ključne trafostanice unutar područja LAG 249 – su TS Tisno, TS Vodice, dok je planiran razvoj brojnih drugih, kao što su TS Kapela, Murter, Vodice, Srma, Rogoznica.

Većina ključnih područja ima pristup električnoj energiji, koja međutim sukladno svemu zahtijeva dodatne investicije u vidu osiguravanja cijelog sustava i otklanjanja poteškoća pri održavanju istog.

⁸<http://www.hep.hr/ods/dp/sibenik/onama.aspx> (20.3.2016.)

Što se tiče postojećih obnovljivih izvora energije te vjetro, solarnih ili drugih vidova elektrana, trenutno je aktivna vjetroelektrana na području naselja Grebaštica – VE Orlice s 9,6 MW instalirane snage. Predviđena je proizvodnja vjetroelektrane od oko 25 GWh električne energije godišnje. U razmatranju je lokacija u naselju Dazlina u Općini Tisno za izgradnju vjetroparka. Hidro i termo elektrane ne postoje na području LAG-a.

Plin

Postrojenja za pristup plinu razvijena su uz infrastrukturu autoceste Zagreb – Split – Dubrovnik, dok je razvoj lokalne mreže još uvijek predmet planiranih projekata, što bi u dugoročnoj fazi omogućilo pristup ovom ključnom industrijskom energentu i na područje LAG-a.

1.1.5.4 Vodoopskrba, odvodnja i pročišćavanje otpadnih voda

U sklopu razvoja vodoopskrbe, odvodnje i pročišćavanja voda u Republici Hrvatskoj napravljen je popis aglomeracija većih od 2.000 ES koji će svoj sustav financirati kroz projekte EU u suradnji s Hrvatskim vodama sukladno potrebi dostizanja standarda odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda.

Na području LAG-a definirane su slijedeće aglomeracije:

- Betina – Murter
- Pirovac – Tisno – Jezera
- Rogoznica
- Vodice
- Šibenik

Od predmetnih aglomeracija, najznačajnija je ona grada Šibenika s okolnim naseljima od kojih jedan dio spada u predmetnu aglomeraciju, dok izolirani otoci ne spadaju u predmetnu aglomeraciju.

Stope priključenosti na sustav odvodnje variraju od 58% u aglomeraciji Šibenik do 0% u Betini, Murteru, Pirovcu, Tisnom i Jezerima. Sustavi se u pravilu trenutno projektiraju, odnosno isti su u fazi izrade i za njih se pribavljaju potrebne dozvola za početak rada. Ovi projekti ključni su za razvoj cijelog područja LAG-a te primarno za očuvanje bioraznolikosti, smanjenja štetnog utjecaja na okoliš te očuvanja prirodnih resursa.

Najkompleksniji i najveći sustav je Vodice s planiranih preko 31 mil. EUR troškova, dok se planiraju i veliki sustavi Betina – Murter te Pirovac – Tisno – Jezera, s po 13 odnosno 16 mil. EUR.

Napomena: Cjelokupni popis aglomeracija, stopa priključenosti, planiranog opterećenja te planiranog kapaciteta uređaja za pročišćavanje, kao i planiranih troškova gradnje dan je u Prilogu 3 – Popis aglomeracija.

Broj vodosprema na području LAG-a čini 18 objekta dok je broj javnih cisterni 10 s time da nedostaju podaci za općinu Rogoznicu. Na vodoopskrbnoj mreži javljaju se veliki gubici vode koji ukazuju na to da izgrađena vodovodna mreža nije dovoljno kvalitetna što podrazumijeva potrebu većih ulaganja u rekonstrukcije pojedinih dijelova. Kakvoća vode za piće je zadovoljavajuća, ali ne sasvim jer ne postoji uređaj za dezinfekciju i pročišćavanje vode za piće.

Šibenski vodovod koristi se vodozahvatom na lokalitetu Jaruga u NP “Krka“ za vrijeme ljeta i s njime povezanim vodozahvatima Kovča i Jandrići I i II, dok vodozahvat Torak ima pričuvni status. Prije rekonstrukcije vodozahvata izvorišta Jaruga, područja grada Vodica, općine

Pirovac i otoka Murtera opskrbljivana su isključivo vodom iz vodozahvata Kovča i Jandrići I i II, što je ljeti često uzrokovalo velike probleme u opskrbi. Otoci Prvić i Zlarin spojeni su s kopnom podmorskim cjevovodom, dok se na otocima Kaprije i Žirje voda osigurava prikupljanjem kišnice u vlastitim vodospremama (gusternama), a u sušnom razdoblju dopremom brodovima vodonoscima. Otok Kaprije raspolaže i javnom (mjesnom) vodospremom obujma 500 m³, koja se puni vodom dovezenom vodonoscima.

1.1.5.5 Gospodarenje otpadom

Na području LAG-a komunalna odlagališta otpada imaju samo naselja grada Šibenika.

Sve općine LAG-a, grad Vodice i naselja grada Šibenika, većinom otpad odlažu na odlagalištu otpada Bikarac koje je smješteno 12 km istočno od grada Šibenika, u naselju Šibenik, dakle izvan područja LAG-a.

Općenito, područje županije nije potpuno pokriveno organiziranom i redovitom službom za prikupljanje otpada, nema dovoljno opreme i vozila za organiziranje sustava za prikupljanje otpada koji bi bio siguran za okoliš. Ne postoje postrojenja za preradu otpada, nema nadzora kretanja otpada, a količina recikliranja otpada u županiji je mala.

Ipak, tijekom slijedećih godina predmetna situacija se mora drastično izmijeniti s obzirom da je projekt razvoja regionalnog Centra za gospodarenje otpadom – Bikarac, završio prvu fazu te je u pripremi/izvršenju faza 2, koja će objединiti gospodarenje otpadom i obradu otpada na predmetnoj lokaciji.

Što se tiče područja LAG-a, planirane su izgradnje pretovarnih stanica i brojnih reciklažnih dvorišta na području općina u sastavu LAG-a čime će se objединjeno riješiti problem gospodarenja otpadom.

Na području LAG-a djeluje 7 komunalnih poduzeća koja preuzimaju, prevoze i zbrinjavaju komunalni otpad. To su: Michielli Tomić d.o.o, obrt Bumba, tvrtka Lećd.o.o, komunalno poduzeće Ježinac, komunalno društvo Murtela d.o.o., Gradska čistoća d.o.o. Šibenik, i komunalno poduzeće Škovacin d.o.o. Rogoznica.

Jedan od sve važnijih problema jesu ilegalna odlagališta otpada, koja imaju veliki utjecaj na okoliš. Na području LAG-a postoji 18 divljih odlagališta: jedno na području Vodica, četiri na području općine Tribunj, jedno u općini Tisno te 12 na području naselja grada Šibenika.

Odlagalište građevinskog otpada imaju općina Murter – Kornati i naselja grada Šibenika. Odlagališta organskog otpada imaju samo naselja grada Šibenika dok odlagališta opasnog otpada na području LAG-a ne postoje.

1.1.5.6 Društvena infrastruktura

Predškolski odgoj

Na području LAG-a bez grada Šibenika postoji 12 ustanova za predškolski odgoj, s 571 djeteta i 63 zaposlenih, dok uključujući Šibenik dolazimo do brojke od 37 ustanova s 2.260 djece. Kako se u naseljima grada Šibenika, u sastavu LAG-a nalazi manji broj većih naselja, relevantnim se može smatrati broj ustanova i djece bez Šibenika.

Izuzev Šibenika, najveći broj djece i vrtića postoji u gradu Vodicama, te općini Tisno.

S druge strane, dostupnost predškolskog odgoja jako je slaba u izoliranim i zabačenim područjima, pri čemu se treba razmisliti o skrbi u zajednici kroz različite modele rada koji mogu poboljšati predškolsku skrb u predmetnim područjima.

Napomena: Detaljniji popis dječjih vrtića/predškolskih ustanova prema gradovima i općinama vidljiv je u Prilogu 4 – Broj dječjih vrtića prema općinama – LAG More 249.

Osnovne škole

Osnovne škole na području LAG-a postoje na području Vodica, Tisna, Rogoznice, Murtera i Pirovca, dok na području naselja u sastavu grada Šibenika postoji OŠ Brodarica.

Ukupan broj učenika na području LAG-a iznosi 1.811 koji nastavu pohađaju u 12 škola.

Navedeno oslikava činjenicu da su naselja i područja samog LAG-a izrazito raslojena. Pojedina naselja mogu sebi „priuštiti“ osnovnu školu te imaju veći prirodni prirast i broj stanovnika, dok s druge strane, slabo naseljeni otoci i zaleđe „gube“ i škole i stanovništvo, te će demografska obnova i oživljavanje predmetnih krajeva biti u fokusu ciljeva i prioriteta LRS-a LAG-a.

Napomena: Detaljan broj škola, učenika i učitelja vidljiv je u Prilogu 5.

Srednje škole te visoka učilišta

Na teritoriju LAG-a ne postoji niti jedna srednja škola već se njih 14 nalazi na području grada Šibenika. Nepostojanje srednjih škola na području LAG-a, te njihova koncentracija u gradu Šibeniku veže uz sebe činjenicu da mladi upisuju srednju školu u okolnim gradovima, što stvara dodatne troškove prijevoza.

Slična situacija je s visokim učilištima – jedino visoko učilište je Veleučilište u Šibeniku koje također pohađaju i studenti s područja LAG-a.

Zdravstvena infrastruktura

Ključna zdravstvena infrastruktura ovisi o Općoj bolnici Šibenik koja je nadležna za područje LAG-a premda se nalazi izvan njegovog područja. Primarna zdravstvena zaštita je organizirana na lokalnom nivou. Općih ambulanti ima 14, a stomatoloških 12, tako da je sustav organiziran u Murteru, Tisnome, Pirovcu, Kapriju, Žirju, Tribunju, Vodicama, Prvić Luci i Šepurinama, Zatonu, Zlarinu i Rogoznici. U Vodicama postoji i pedijatrijska služba.

Na području LAG-a postoji zadovoljavajući broj ljekarni, u pravilu u svim većim mjestima, dok sustav ljekarni ne zadovoljava potrebe udaljenih i izoliranih otoka samog arhipelaga, za što je potrebno povezati zdravstveni s prometnim sustavom.

Skrb za starije i nemoćne

Na području LAG-a postoji nekoliko registriranih domova za starije i nemoćne, dijelom privatnih, dijelom u organizaciji JLS-ova, i to u Vodicama, Tribunju, Tisnom, Pirovcu – dom za psihički bolesne odrasle osobe, dok je u planu i gradnja doma za starije i nemoćne u Murteru.

Potrebno je dodatno ustanoviti skrb za starije i nemoćne osobe, upravo zbog demografskog starenja stanovništva u ukupnom stanovništvu (senilizacije), te otežanog samostalnog života, što bi zasigurno trebao biti jedan od prioriteta uspješne brige o osjetljivijim članovima društva.

Kulturni centri i učilišta

Pučko otvoreno učilište Vodice jedina je takva institucija na području LAG-a - obavlja svoje kulturne djelatnosti u Kulturnom centru Vodice, prostorijama bivše Stare škole i u Memorijalnom centru Faust Vrančić u Prvić Luci. U Kulturnom centru Vodice održavaju se kazališne, glazbene i kino predstave, promocije i prezentacije knjiga, simpoziji i kongresi.

Memorijalni centar Faust Vrančić jedinstven je rezultat jednog od najboljih EU projekata na području RH. Posvećen je svestranom duhu i djelima Fausta Vrančića, velikog erudita i jezikoslovca te europskog uglednika.

Većini drugih, manjih mjesta i općina na području LAG-a nedostaju upravo ovakvi vidovi infrastrukture, kulturni centri i sadržaji za druženje.

Na području LAG-a djeluje 365 udruga Organizacije civilnog društva značajan su razvojni sektor LAG-a jer osiguravaju opći društveni razvoj, uključenost svih skupina društva i utječu na razvoj poljoprivrede i poduzetništva.

Posebno su značajne organizacije koje se bave očuvanjem i revitalizacijom prirodne, kulturno-povijesne i tradicijske baštine, gastronomske udruge te književne udruge koje su, u sinergiji s turističkim zajednicama i poduzetničkim sektorom u turizmu, nositelji turističke ponude. Potrebno je i dalje poticati sudjelovanje gospodarskih čimbenika na uključivanje u aktivnosti civilnog društva što će imati utjecaj na razvoj cjelokupnog društva.

Unutar LAG-a nalaze se u svjetskim razmjerima poznate kulturne i zabavne manifestacije, od kojih treba izdvojiti:

- Glazbene večeri (Festival dalmatinske šansone, TheGarden Festival u Tisnom, Jazz festival u Vodicama, Bodulska balada na otoku Zlarinu...)
- Večer domaće kuhine u Pirovcu
- Ženska regata gajeta na Krapnju

Valja istaknuti i Akvarij i muzej pomorske tradicije u Vodicama koji je prvi takve vrste otvoren u Šibensko-kninskoj županiji. Muzej sadrži stare ribarske alate, brodske makete i predmete pronađene na pomorskim arheološkim nalazištima, koji datiraju od 3. stoljeća prije Krista do Srednjeg vijeka.

Od muzeja, valja izdvojiti i novi Muzej betinske drvene brodogradnje u Betini koji je osnovan 2014. godine, čije je djelovanje usmjereno ka očuvanju i promoviranju tradicijske drvene brodogradnje – Betinske gajete. Aktivnosti Muzeja obuhvaćaju prikupljanje, prikladnu obradu, pohranu i izlaganje predmeta materijalne kulturne baštine koji svjedoče brodogradnji i svakodnevnim aktivnostima kojih je drveni brod neizostavan dio.⁹

1.1.5.7 Minski sumnjivi prostor

Na području LAG-a More 249, po podacima UNDP-a, nalazi se 6,71 km² minski sumnjivog prostora, od čega se 5.607.382 m² nalazi na prostoru grada Vodica, a 1.111.823 m² na području grada Šibenika te ne postoji statistika koja bi ukazala koliki dio tog prostora se nalazi na području LAG-a odnosno da li se dijelovi minski sumnjivog prostora nalaze na području naselja grada Šibenika koji su teritorij LAG-a. U 2017.g Šibensko-kninska županija ostvarila je bespovratnu potporu za projekt Razminiranje poljoprivrednog zemljišta financiranog iz

⁹<http://mbdb.hr/hr/muzej/> (3.3.2016.)

EPFRR. Predviđena su sredstva za razminiranje poljoprivrednih površina na području naselja grada Vodica (Čista Velika i Čista Mala, Gradina).

1.2 Gospodarski značajke područja

Svi članovi LAG-a More 249 se nalaze u VI. i VII. skupini indeksa razvijenosti, točnije Općina Pirovac i Općina Tribunj su u VI. skupini vrijednost (trećoj četvrtini iznadproječno rangiranih JLS) dok su Općina Murter-Kornati, Općina Rogoznica, Općina Tisno te Grad Šibenik u VII. skupini (u drugoj četvrtini iznadprosječno rangiranih JLS). Dakle, LAG More 249 okuplja članove jedinica lokalne samouprave Šibensko-kninske županije koji su svojim indeksom razvijenosti iznadprosječno rangiranih za razliku od indeksa razvijenosti ŠK Županije koji se nalazi u skupini II, odnosno nalaze u prvoj polovini ispodprosječno rangiranih jedinica područne (regionalne) samouprave. Gospodarske značajke područja u pravilu su determinirane ključnom razvojnom osnovom, turizmom i ugostiteljstvom te dijelom poljoprivrednim djelatnostima.

Najveći dio područja LAG-a živi i posluje gotovo isključivo u predmetnim gospodarskim granama, dok su druge gospodarske grane skromno razvijene, što zasigurno nije osnova od koje bi trebalo krenuti za stabilan i održiv gospodarski razvoj nekog područja.

Kako na području LAG-a ne postoji ozbiljnija poduzetnička infrastruktura, dugotrajan je put do razvoja ozbiljnijih pratećih, primarno proizvodnih industrija.

1.2.1 Poslovna infrastruktura

Kao što je prethodno spomenuto poduzetnička infrastruktura je u lošem stanju izuzev turističko-ugostiteljskih zona, koje su dijelom u funkciji, a dobrim dijelom čekaju aktiviranje.

Na području LAG-a postoje 2 poslovne zone veličine 19,5 ha koje se nalaze u općinama Pirovac (poduzetnička zona Renac, veličine 4,50 ha) i Rogoznica (poduzetnička zona Kruščica, veličine 15 ha). U neposrednoj blizini LAG-a, 3,5 km istočno od grada Šibenika nalazi se poslovna zona Podi, najveća poslovna zona u Hrvatskoj, koja se proteže na 549 ha te je za razliku od prethodne dvije potpuno infrastrukturno opremljena.

Planirane su nove poduzetničke zone u brojnim JLS-ovima u sastavu LAG-a, koje tek trebaju proći fazu projektiranja i realizacije do početka rada.

1.2.2 Stanje gospodarstva

U ovom dijelu prikazana je struktura gospodarskih djelatnosti kroz broj poduzeća po gospodarskim sektorima i broj zaposlenih u tim sektorima. Također su istaknute glavne djelatnosti LAG-a kao ruralnog područja - turizam i poljoprivreda.

Kako je prethodno spomenuto, dio naselja Grada Šibenika čini sastavni dio LAG-a.

Najčešći je slučaj da nisu dostupni podaci za pojedino naselje Grada, već zbirni podaci Grada Šibenika. Iz tog razloga, dolje navedeni ukupni podatci za LAG uglavnom su grupirani u dvije skupine – s i bez Grada Šibenika, kako bi se vidio potencijal i ostalih JLS-ova.

Prema Registru poslovnih subjekata HGK-a na području LAG-a 2015. godine bilo je registrirano 888 poduzeća (dostupni podaci po naseljima). Gledajući strukturu djelatnosti i zastupljenost gospodarske djelatnosti u vidu broja poduzeća, prednjače gospodarske grane *G - trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala* (182 poduzeća) te *I - djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane* (142 poduzeća). Ove grane su

prvenstveno djelatnosti povezane s turizmom, a kako čine 36,49% svih poduzeća LAG-a jasno je da je turizam glavna gospodarska aktivnost područja.

Napomena: Detaljan graf u Prilogu 6 – Broj poduzeća po djelatnostima.

Prema popisu stanovništva 2011. godine Državnog zavoda za statistiku ukupan broj zaposlenih u svim gospodarskim djelatnostima na području LAG-a iznosi 21.822 osobe uključujući cijeli grad Šibenik, a 5.722 brojeći samo članove LAG-a bez naselja grada Šibenika. U turizmu i trgovini (*G – trgovina na veliko i malo, I – djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane*) zaposleno je ukupno 5.999 (26,51%), odnosno 2.258 (34,56%) osoba obzirom na uključenost cijeloga grada Šibenika. Turizam sa popratnim djelatnostima prednjači u zastupljenosti u broju poduzeća i broju zaposlenih na području LAG-a More 249 čineći ga glavnom gospodarskom granom.

Stanje gospodarstva jasno određuje da ukoliko isključimo grad Šibenik – gotovo svi zaposleni rade u uslužnim djelatnostima, primarno onima u turizmu i pratećim industrijama, dok je oko 900 ljudi s područja LAG-a zaposleno u poljoprivrednim i prerađivačkim industrijama.

Za postizanje stabilnog gospodarskog rasta, koji neće ovisiti isključivo o broju sunčanih dana, sigurnosnoj situaciji u okolici, te dolasku broja turista nužno je staviti naglasak na razvoj poljoprivredne i prerađivačke djelatnosti koje su u skladu s načelima održivog razvoja – kao što su marikultura, prerada ribe, proizvodnja i prerada hrane itd.

Napomena: Detaljan graf u Prilogu 7 – Broj zaposlenih po djelatnostima

1.2.3 Glavne gospodarske djelatnosti

1.2.3.1 Turizam

Turizam se ističe kao glavna gospodarska grana obzirom za zastupljenost poduzeća i zaposlenih u sektorima povezanim s turizmom unutar LAG-a More 249.

U tablici koja slijedi istaknuti su dolasci i noćenja domaćih i stranih turista za područje LAG-a More 249. U tablici se može iščitati pozitivan trend dolaska stranih turista, koji čine većinu dolazaka i noćenja, na području LAG-a kroz razdoblje od 2011. do 2015. godine. Dolasci domaćih turista imaju stabilan uzlazni trend.

Tablica 3 Podaci o noćenjima i dolascima turista na području LAG-a 2011.-2015.

LAG More 249	2011.		2012.		2013.		2014.		2015.	
	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja
Ukupno	555.488	3.611.339	680.621	4.438.154	630.699	4.125.167	642.673	4.108.818	694.810	4.450.294
Domaći	95.592	636.435	99.715	621.185	96.962	588.378	90.828	564.575	103.898	650.429
Strani	459.896	2.974.904	580.906	3.816.969	533.737	3.536.789	551.845	3.544.243	590.912	3.799.865

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: grupni podatci TZ-a JLS-ova članica LAG-a More 249; ažurirano 16.08.2017.

Sukladno prikazanom, vidljiv je trend porasta broja turista i noćenja, tako da je ukupan broj noćenja blizu 4,5 milijuna noćenja, a broj dolazaka se približio 700 tisuća, te je prosječan boravak gostiju nešto veći od 6,4 dana. U strukturi gostiju dominiraju strani gosti sa oko 85% učešća.

Grad Vodice ima najviše dolazaka i noćenja na području LAG-a, slijede naselja grada Šibenika, zatim Tisno te Rogoznica - cjelokupni podaci o broju dolazaka i noćenja dani su u Prilogu 8.

Turizam karakterizira izrazita sezonalnost, s radom od manje od 5 mjeseci godišnje, što je karakteristika i najvećeg dijela jadranske obale RH.

Cjelogodišnji turizam na ovom području može se postići upravo maksimalnim korištenjem ključnih resursa, osim sunca i mora, kao klasičnih prednosti Mediterana. Kulturna, a posebice prirodna baština ovog kraja izuzetne su konkurentne prednosti i u vrijeme pred i po sezone, posebice u segmentu aktivnog, adrenalinskog i sportskog turizma.

Za razvoj predmetnog biti će ipak potrebni dodatni kapaciteti, s obzirom na izrazitu trenutnu orijentaciju cijelog kraja prema apartmanima i privatnom smještaju, dok turisti u pred i po sezoni u pravilu biraju hotelski tip odmora i smještaja. Navedenih kapaciteta nedostaje u svim područjima LAG-a, pri čemu čak niti najpoznatija odredišta, Vodice, Tisno, Rogoznica, Pirovac, Murter i sl. nemaju adekvatne razvijene hotelske smještajne kapacitete. Najveći dio postojećih hotela je starije gradnje, primjeren isključivo masovnom turizmu, a jako slabo konkurentan modernoj tržišnoj utakmici.

Nautički turizam je izrazito značajan za područje LAG-a, s obzirom da je najveći dio površine upravo morska površina, uz obilje otoka, otočića i hridi, te da zapravo LAG obuhvaća gotovo cijeli morski lokalitet Šibensko-kninske županije. Nautički turizam Šibensko-kninske županije izuzetno je važan na nacionalnoj razini, jer u tim okvirima Šibenska regija sudjeluje sa ¼ cjelokupnog prihoda u nautičkom turizmu Republike Hrvatske, što je čini vodećom nautičkom hrvatskom regijom. Na području LAG-a ujedno nalazi se 7 marina, od kojih njih 4 su marine s plavom zastavom kao prestižnim priznanjem.

Zaobalno područje LAG-a je područje s jakim potencijalima za ruralni turizam, osobito u smislu prirodnih, kulturno-povijesnih i tradicionalnih vrijednosti. Ruralni turizam do sada još uvijek nije dovoljno prepoznat kao opcija aktivacije održivog razvoja ruralnih područja. Zbog neupitnih mogućnosti korištenja ruralnog turizma, odnosno nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom području, kao temeljnog segmenta koji pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, u okviru LRS-a predviđene su mjere koje mogu pomoći održivom razvoju ruralnih krajeva i stvaranju dodatne vrijednosti plasmanom autohtonih proizvoda.

Turizam je bio i ostati će glavna gospodarska grana u području LAG-a, međutim ključno je povezati ostale gospodarske grane s turističkom potrošnjom, primarno s proizvodnjom lokalno uzgojene hrane i njenim plasmanom kroz turizam. Produljenje trajanja sezone mora biti jedan od glavnih ciljeva čija realizacija ovisi o brojnim faktorima, a ponajviše činjenici da nedostaje sadržaja, posebice kvalitetnih hotela i većeg broja manifestacija van sezone kako bi područje LAG-a bilo konkurentno za prihvat drugačijih, aktivnih i suvremenih gostiju.

1.2.3.2 Poljoprivreda

S obzirom da se cjelokupna provedba Lokalne razvojne strategije financira iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj – jasno da je poljoprivreda prepoznata i biti će glavna determinanta razvoja kroz provedbu same strategije.

Promatrajući poljoprivredu na području Šibensko-kninske županije uočava se da ona nema velike resurse u odnosu na razvijenije županije. Međutim, uz razvoj turizma kao glavne grane na području LAG-a, poljoprivreda ima perspektivne izgleda za razvoj.

Tablica 4 Broj poljoprivrednih gospodarstava prema tipu nositelja/odgovorne osobe na dan 14.12.2015.

Opis	OPG	OBRT	OSTALI	TRG. DRUŠTVO	ZADRUGA	UKUPNO	Udio (ukupno)
LAG More 249	1.338	4	1	11	5	1.360	0,93%
Županija ŠK	5.523	18	5	28	20	5.594	3,13%

Ukupno Dalmacija	35.235	273	30	338	125	36.001	20,14%
Ukupno Hrvatska	173.253	2.374	200	2.495	425	178.747	100,00%

Izvor: Obrada UHY savjetovanje d.o.o. prema: <http://www.apprrr.hr/statistika-2015-1743.aspx>; ažurirano 16.08.2017.

Ukupan broj poljoprivrednih gospodarstava (PG) na području LAG-a je 1.360, gdje dominiraju OPG-ovi, dok svih ostalih pravnih oblika ima tek 21. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva tradicionalno su najzastupljeniji organizacijski oblik kako u cijeloj RH tako i na području LAG-a.

Gledajući ukupnu površinu upisnika Arkod parcela poljoprivrednih površina uočava se da je najveći broj na području naselja Grada Šibenika i to 477 ha poljoprivredne površine, zatim slijede Vodice – 402,05 ha, Murter-Kornati – 397,06 ha, Tisno- 239,02 ha, Rogoznica – 198,83 ha, Pirovac – 137,15 ha i Tribunj – 2,11 ha. Iz navedenih površina vidljivo je kako je u ARKOD-u evidentirano svega 1.853,22 ha poljoprivrednog zemljišta na 1.360 PG - a.

U nastavku je prikaz spolne strukture nositelja/odgovorne osobe poljoprivrednih gospodarstava gdje je vidljivo da je udio žena u LAG-u ispod svih prosjeka (županije, Dalmacije i RH).

Tablica 5 Broj poljoprivrednih gospodarstava prema spolu nositelja/odgovorne osobe na dan 14.12.2015.

Županija /Spol	Žene	Udio	Muškarci	Udio	Ukupno
Šibensko-kninska županija	1.319	24%	4.275	76%	5.594
Ukupno Dalmacija	8.569	24%	27.432	76%	36.001
Ukupno Hrvatska	54.164	30%	124.583	70%	178.747
LAG More 249	287	21%	1.073	79%	1.360

Izvor: Obrada UHY savjetovanje d.o.o. prema: <http://www.apprrr.hr/statistika-2015-1743.aspx>; ažurirano 16.08.2017.

U tablici koja slijedi je prikazan strukture nositelja/odgovorne osobe podijeljenih po dobnim skupinama (razredima) – relativni udjeli.

Tablica 6 Dob nositelja/odgovorne osobe na dan 14.12.2015.

Područje/razredi godina starosti	<=40 g.	41-45 g.	46-50 g.	51-55 g.	56-60 g.	61-65 g.	>65 g.
Republika Hrvatska	10,56%	6,48%	9,29%	11,42%	12,90%	13,15%	36,21%
Dalmacija	6,82%	4,66%	7,09%	9,85%	12,80%	13,89%	44,89%
Šibensko-kninska	5,36%	3,84%	6,31%	9,03%	12,41%	14,69%	48,36%
LAG More 249	5,22%	3,10%	5,62%	9,51%	12,65%	16,25%	47,65%

Izvor: Obrada UHY savjetovanje d.o.o. prema: <http://www.apprrr.hr/statistika-2015-1743.aspx>; ažurirano 16.08.2017.

Vidljivo je da je LAG u nepovoljnom položaju ukoliko promatramo udio starije populacije u ulozi nositelja/odgovorne osobe poljoprivrednog gospodarstva, tako da je samo 5,22% mlađih od 40 godina nositelj/odgovorna osoba poljoprivrednog gospodarstva, dok nositelja/odgovornih osoba starijih od 65 godina ima 47,65%.

Iz toga razloga LAG će nastojati djelovati u vidu informiranja i sufinanciranja studijskih posjeta radi motivacije na mlađu populacije da preuzmu PG i bave se poljoprivredom.

Stočarstvo

U nastavku je prikaz broja grla stoke i broj poljoprivrednih gospodarstava na svim promatranim područjima.

Tablica 7 Brojno stanje stoke iz Upisnika poljoprivrednika na dan 14.12.2015. i broj PG-ova

Opis	Broj grla	Udio (broj grla)	Broj PG-a	Udio (broj PG-a)	Prosječan broj grla po PG-u
LAG More 249	4.836	0,40%	122	0,20%	39
Šibensko-kninska	67.878	5,65%	2.225	3,59%	31
Dalmacija	256.036	21,33%	8.310	13,40%	31
Republika Hrvatska	1.200.576	100,00%	62.021	100,00%	19

Izvor: Obrada UHY savjetovanje d.o.o. prema: <http://www.apprrr.hr/statistika-2015-1743.aspx>; ažurirano 16.08.2017.

Iz navedenih podataka se može zaključiti da je na području LAG-a stočarstvo malo zastupljeno (0,40% ukupnih grla RH), tek 7,19% ŠKŽ, a vidi se i da je tu registrirano tek 0,20% PG koji se bave stočarstvom. Prosječan broj grla po PG-u u LAG-u iznosi 38 i bolji je od prosjeka Županije i Dalmacije.

Na području LAG-a najveći broj PG-ova (59) uzgaja ovce (nešto manje od 4.000 grla), zatim koze pa goveda.

Napomena: Detaljna statistika vidljiva je u Prilogu 9.

Dodatno, na prostoru LAG-a postoji i 9 PG-a s ukupno 348 košnice, koji se bave pčelarstvom. Ova grana bi se trebala poticati s obzirom na rast broja ljekovitog bilja te na iznimnu bioraznolikost i očuvanu prirodu ovog kraja koja zapravo pruža idealne uvjete za bavljenje pčelarstvom.

Zaključno – ozbiljna stočarska proizvodnja u ovom području s obzirom na usitnjene poljoprivredne površine nije moguća, izuzev uzgoja tradicionalnih životinjskih vrsta – ovaca i koza koje su prilagođene području LAG-a. Utoliko će se pokušati i kroz samu provedbu LRS financirati takvi oblici stočarstva uz peradarstvo.

Biljne kulture

Što se tiče biljnih vrsta koje su zasađene i korištene na području LAG-a, vidljiva je izrazita dominacija maslinarstva kao tradicionalne grane. U obalnom dijelu i na otocima maslinarska proizvodnja bilježi znatan porast u sadnji novih maslinika u zadnjim godinama. Otežavajući čimbenici u maslinarskoj proizvodnji su nedostatak skladišnih potencijala za ulje (centralno/a skladište), neizgrađenost brenda ulja i zaštita istog te postojanje sivog tržišta ulja.

Napomena: Detaljniji podaci vidljivi u Prilogu 10 – Popis biljnih kultura

S obzirom da se podaci ponovno vode po JLS, podaci se mogu analizirati s i bez grada Šibenika. Apsolutna dominacija maslina, kao tradicionalne kulture, koje čini 49,74% ukupnih poljoprivrednih površina s gradom Šibenikom, dok bez njega čini 57,27%, odnosno gotovo dvije trećine svih poljoprivrednih površina. Nakon masline najzastupljeniji su krški pašnjaci – 25,40%, a zatim plemenita vinova loza – 11,17% s Šibenikom, te 3,85% bez grada Šibenika.

Od tradicionalnih kultura mogu se istaći bademi s 10,07 ha (0,42%), smokve 5,77 ha (0,24%), te smilje čija proizvodnja postaje sve popularnija s čak 8,06 ha. Osim navedenih, značajni potencijali postoje i za proizvodnju povrća te višnje maraske i trešnje. Nedostaci koji se moraju riješiti da bi ovakva poljoprivredna proizvodnja ozbiljnije zaživjela su loša poljoprivredna infrastruktura (navodnjavanje, putovi, usitnjeno zemljište, vlasništvo...), nedostatak

prerađivačkih i otkupnih kapaciteta za voće i povrće, nedovoljna organiziranost proizvođača, edukacija proizvođača.

Na području LAG-a nekada su poseban značaj u poljoprivredi imale pojedine kulture koje su pred izumiranjem. Tako se na području Vodica i Tribunja nekada uzgajala poznata dalmatinska kultura – višnja maraska. Međutim, zadnjih 20 godina bilježi se očita stagnacija proizvodnje zbog slabe zaštite od bolesti i štetnika, te pada otkupne cijene. Na otoku Žirju uzgajala se zelena šljiva koja nije autohtona, ali je njena posebnost u tome što je jedina na našem području. Na otoku Kapriju nekada je rasla biljka maginja (planika) i kapari. Usred širenja bora, te biljke postupno nestaju. Kada govorimo o otocima i zaleđu svakako se treba osvrnuti na mogućnosti ekološke poljoprivrede jer su udaljeni od glavnih izvora onečišćenja zraka. Ekološka poljoprivredna proizvodnja koja je usmjerena plasmanu finalnog proizvoda i kvaliteti istog također može doprinijeti boljoj dohodovnosti poljoprivredne proizvodnje i prepoznatljivosti područja.

S obzirom na izrazitu monokulturu masline, s ponešto vinove loze, jasno je da je tradicionalna poljoprivredna proizvodnja snažno obilježje ovog kraja. Postojeće poljoprivredne površine potrebno je sačuvati za buduću kvalitativnu (zbog oskudnosti površine ne može se govoriti o kvantitativnoj) usmjerenu poljoprivrednu proizvodnju (proizvodnja zdrave hrane), naročito sprječavanjem prenamjene uslijed širenja građevinskih područja i prodiranja infrastrukture.

Kroz provedbu ove strategije nastojati će se poticati što je moguće više voćarska proizvodnja (uključujući maslinu), primarno visoko dohodovnih kultura, kako bi efekt svakog ulaganja na širu zajednicu bio što viši i na koncu doprinio razvoju ravnomjernog i održivog okoliša i biljnih vrsta.

Zaključno, na području LAG-a prevladavaju mala poljoprivredna gospodarstva, s manjim površinama poljoprivrednog zemljišta. Navedeno ukazuje na ekstenzivnu poljoprivrednu proizvodnju uglavnom tradicionalnih oblika biljne i stočarske proizvodnje.

1.2.4 Financijski pokazatelji poslovanja

U tablici koja slijedi možemo vidjeti osnovne financijske pokazatelje poslovanja poduzetnika na područjima LAG-a, Šibensko-kninske županije i Republike Hrvatske za 2014. godinu.

Tablica 8 Osnovni financijski pokazatelji poslovanja članova LAG-a, ŠKZ i RH, 2014.

Naziv općine/grada	Broj poduzetnika	Broj zaposlenih	Ukupni prihodi (000 kn)	Neto dobit (000 kn)
LAG (bez Šibenika)	659	2.011	845.039	29.296
LAG (sa Šibenikom)	1.717	9.013	4.798.388	-129.445
ŠKZ	2.107	11.543	6.122.992	-100.540
Republika Hrvatska	104.407	830.116	618.790.718	9.754.071

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Financijska agencija, www.fina.hr, datum pristupa: 19.1.2016.; ažurirano 18.08.2017.

Veliki udio u broju poduzetnika, broju zaposlenih i ukupnim prihodima kako u LAG-u, tako i u Šibensko-kninskoj županiji čini Grad Šibenik. Ponovno je važno istaknuti nedostupnost podataka po naseljima Grada. Stoga su prikazani podatci za LAG grupirani u dvije skupine – sa i bez grada Šibenika. Gledajući skupinu s gradom Šibenikom, LAG sudjeluje sa 85,14% udjela broja poduzetnika, 78,08% udjela broja zaposlenih te 78,37% udjela ukupnih prihoda Šibensko-kninske županije. Ne računajući naselja Grada Šibenika LAG ima 31,28% udjela

broja poduzetnika, 17,91% udjela broja zaposlenih te 16,64% udjela ukupnih prihoda Šibensko-kninske županije, također ostvaruje pozitivnu neto dobit od 29 milijuna kn.

Sumarno dakle – poduzetnici iz područja većeg dijela LAG-a posluju s dobiti, dok s druge strane, Šibenik posjeduje određen broj društva s velikim gubitkom, koji iskrivljuju cijelu poduzetničku sliku, pa se utoliko, LAG bez Šibenika može smatrati realnijim rezultatom i pokazateljem – s obzirom na ipak nešto manji broj poduzetnika u naseljima grada Šibenika u sastavu LAG-a.

Napomena: Detaljna prikaz financijskih pokazatelja po JLS-ima je prikazan u Prilogu 11.

1.2.5 Tržište radne snage

Prema popisu stanovništva 2011. Državnog zavoda za statistiku ukupan broj stanovnika starijih od 15 godina na području LAG-a iznosi 19.592 bez naselja grada Šibenika, a 59.537 uključujući cijeli grad Šibenik. Kretanja stopa zaposlenosti, nezaposlenosti i ekonomske neaktivnosti u odnosu na Šibensko-kninsku županiju i Republiku Hrvatsku uglavnom ovise promatramo li LAG uključeno s gradom Šibenikom ili bez njega. Stopa zaposlenosti u svakom je slučaju manja od državne, dok je stopa ekonomski neaktivnog stanovništva veća od državne. Stopa nezaposlenosti je nešto manja u odnosu na županiju i državu.

Tablica 9 Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti JLS LAG-a More 249, popis 2011.

	Ukupno	Zaposleni (stopa)	Nezaposleni (stopa)	Ekonomski neaktivni (stopa)	Nepoznato
LAG (bez Šibenika)	17.106	5.722 (34%)	1.327 (7%)	10.054 (59%)	3
LAG (sa Šibenikom)	57.051	21.822 (38%)	4.293 (7%)	30.927 (52%)	9
Š-K županija	93.925	31.980 (34%)	7.636 (8%)	54.294 (57%)	15
Republika Hrvatska	3.632.461	1.503.867 (41%)	292.282 (8%)	1.834.014 (50%)	2.298

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 19.1.2016.; ažurirano 16.08.2017.

U nastavku su noviji podaci o strukturi zaposlenih (2015.), prema Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje. Najveći udio radnika, kao i na županijskoj i državnoj razini, u LAG-u zaposlen je kod pravnih osoba.

Tablica 10 Zaposleni na području LAG-a, ŠKZ i RH, prosinac, 2015.

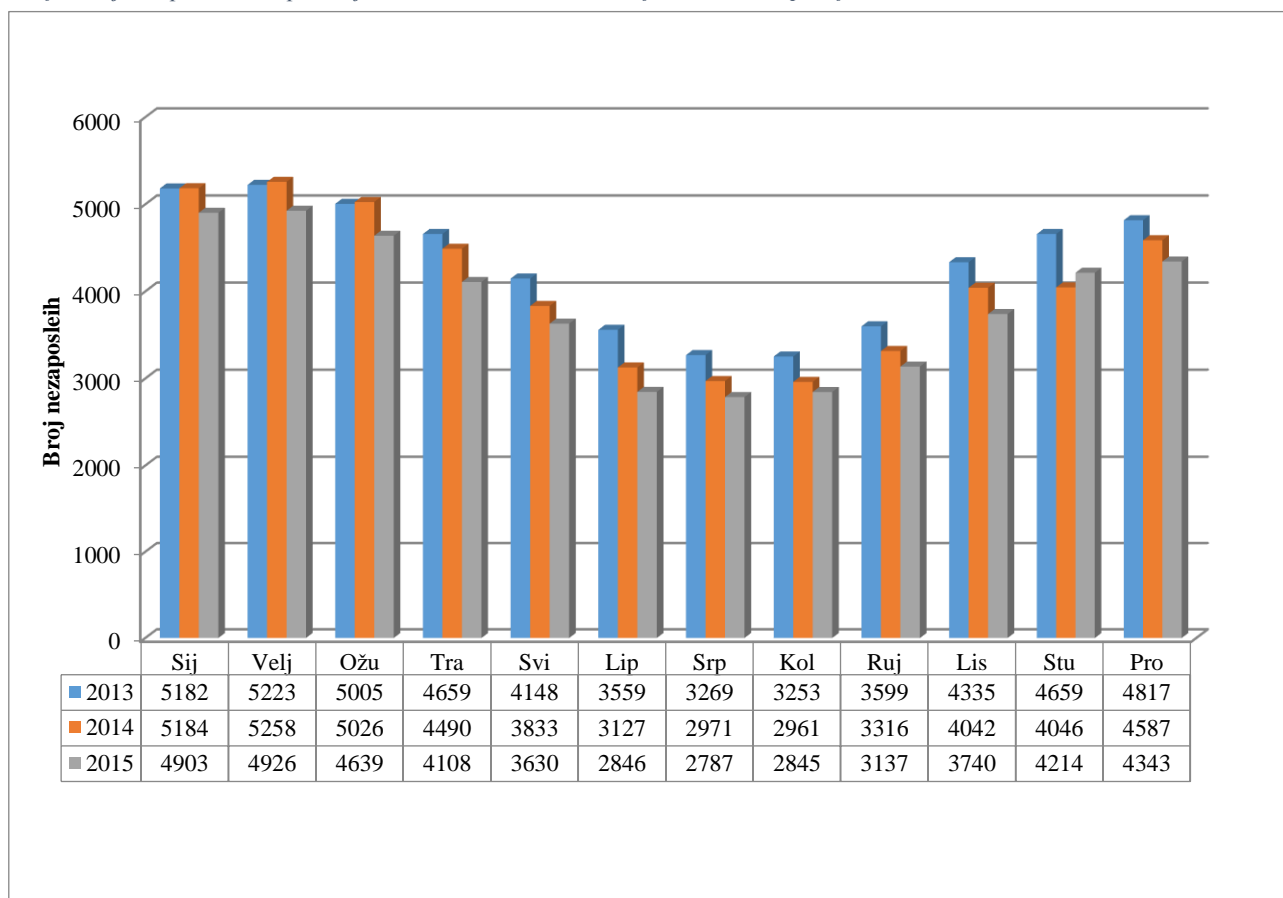
Opis	Radnici kod pravnih osoba	Obrtnici	Poljoprivrednici	Samostalne profesionalne djelatnosti	Ukupno
LAG (bez Šibenika)	2.492	557	25	54	4.025
LAG (sa Šibenikom)	17.713	1.378	69	361	21.473

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: HZMO, www.mirovinsko.hr, datum pristupa: 19.1.2016.; ažurirano 24.08.2017.

Jako bitan faktor tržišta rada u LAG-u je zapošljavanje sezonskih radnika u turističkoj sezoni. Područje LAG-a More 249 svojim prirodnim i kulturno-povijesnim obilježjima, te turističkim sadržajima je zanimljiv i privlačan turistima što stvara podlogu za sezonsko zapošljavanje. Na sljedećem grafikonu izrađenom prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, se vidi kretanje broja nezaposlenih po mjesecima od 2013. do 2015. godine na području LAG-a 249, uključujući grad Šibenik. Jasno je vidljiv trend opadanja broja nezaposlenih koji počinje već u travnju i traje sve do rujna kada se opet povećava nezaposlenost.

Vrhunac zaposlenosti je u samom srcu sezone, u srpnju. U 2015. godini, primjerice, nezaposlenost u srpnju pada na 2.929 u odnosu na siječanj kada je 5.112 (pad nezaposlenosti od 42,7%).

Graf 2 Broj nezaposlenih na području LAG-a More 249 u razdoblju 2013.-2015. po mjesecima

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: HZZ, www.hzz.hr, datum pristupa: 28.8.2017.

Razvoj bilo kojeg područja prvenstveno ovisi o ljudskim potencijalima i sposobnostima lokalnih stanovnika da iskoriste mogućnosti koje im se pružaju u vlastitom, regionalnom, nacionalnom i europskom okruženju. Temeljno načelo LEADER pristupa razvoju ruralnih sredina govori da je svaki pojedinac potreban i odgovoran za razvoj područja na kojem živi. Ovo ukazuje na činjenicu da se posebna pažnja mora posvetiti razvoju programa obrazovanja i osposobljavanja za potrebe razvoja LAG-a. Pri provedbi posebnu pažnju treba posvetiti ranjivim skupinama društva kao što su žene, invalidi, mladi te osobe treće životne dobi.

1.3 Demografske značajke prostora

1.3.1 Broj i gustoća stanovnika

Broj stanovništva, prema popisu iz 2001. godine, iznosio je 25.264 stanovnika, dok je prema popisu stanovništva iz 2011. godine taj je broj porastao te iznosi 26.236 stanovnika. Prosječna gustoća naseljenosti LAG-a iznosi 54,56 stanovnika na km² (u 2001. godinu je bila 52,53 stanovnika na km²). U strukturi najveći broj stanovnika nalazi se na području grada Vodice, a najmanji na području Općine Tribunj. Važno je napomenuti da pod LAG-om spadaju samo određena naselja grada Šibenika čija populacija čini 13,84% populacije Šibenika.

Gledajući broj stanovnika, Šibensko-kninska županija, kojoj LAG u potpunosti pripada, sa 109.375 stanovnika (prema zadnjem popisu 2011.) odnosno s 2,55% ukupnog stanovništva RH spada na 18. mjesto od dvadeset županija i grada Zagreba. S gustoćom naseljenosti od 36,65 stanovnika po km² (čak 39,06 stanovnika po km² manje nego na razini RH), ŠKŽ spada na 12. mjesto najgušće naseljene županije u RH.

Tablica 11 Naseljenost u LAG-u More 249 u odnosu na Šibensko-kninsku županiju

Opis	Površina, km ²	Broj stanovnika	Broj stanovnika na km ²
LAG More 249	480,90	26.236	54,56
Šibensko-kninska županija	2.984	109.375	36,65

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 28.08.2017.

Gledajući LAG More 249 u okvirima Šibensko-kninske županije on čini:

- 16,12% površine Šibensko-kninske županije
- 23,99% stanovništva Šibensko-kninske županije

Tablica koja slijedi prikazuje dobnu strukturu stanovnika LAG-a i Šibensko-kninske županije. Na stranicama Državnog zavoda za statistiku točno je definiran broj stanovnika naselja Grada Šibenika pa je prema tome bilo moguće utvrditi točan broj stanovnika LAG-a.

Ukupno gledajući, kako na razini LAG-a tako i na razini županije, najbrojnije je stanovništvo između 45 i 59 godina. U slučaju LAG-a stanovništvo između 45 i 59 godina čini 21,92% ukupnog stanovništva, dok u slučaju Šibensko-kninske županije ista kategorija čini 21,78% ukupnog stanovništva.

Tablica 12 Stanovništvo prema starosti, popis 2011.

	Ukupno	0-4	5-14	15-29	30-44	45-59	60-69	70-89	90 i više
LAG	26.236	1.204	2.311	4.419	4.582	5.753	3.523	4.341	103
ŠKZ	109.375	4.708	10.742	18.924	19.476	23.826	13.035	18.185	479

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 28.08.2017.

1.3.2 Demografska kretanja

Na prostoru LAG-a broj stanovnika od 1857. g., od kada postoje popisi stanovništva na području Republike Hrvatske, kretao se u skladu s brojnim društvenim poremećajima, posebno ratnim razaranjima i njima uzrokovanim iseljavanjem stanovnika. Najveći broj stanovnika područje LAG-a imalo je 1921. godine, i to 26.382 stanovnika. Demografski trend je pozitivan i bilježi se porast stanovnika, od 1981. godine.

Napomena: Statistika kretanja broja stanovnika LAG-a vidljiva je u Prilogu 12

1.3.3 Obrazovna struktura stanovništva

Obrazovna struktura stanovništva vidljiva je u tablici koja slijedi, pri čemu se ističe činjenica da preko 50% populacije, s ili bez Šibenika ima razinu srednje škole, dok sukladno očekivanjima, manji dio stanovništva, van Šibenika, ima završeno visoko obrazovanje, s udjelom od 12,53%, što je izrazito nizak udio – ako pogledamo da je Republika Hrvatska na razini od cca 25%, a da je cilj do 2020 dostići i 35% pri čemu se može reći da područje LAG-a izrazito zaostaje za suvremenim obrazovnim trendovima.

Jedan od uzroka navedene obrazovne strukture stanovništva je činjenica udaljenosti visokih učilišta. Jedino visoko učilište koje je u gradu Šibeniku je ograničenog kapaciteta.

Tablica 13 Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi i obrazovnim područjima LAG-a, 2011.

Opis	Ukupno	Bez škole	Osnovna škola	Srednja škola	Visoko obrazovanje	Nepoznato
LAG s naseljima grada Šibenika	57.051	1.327	14.422	32.198	9.238	88
LAG bez naselja grada Šibenika	17.106	368	5.157	9.543	2.178	82

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 28.08.2017.

Na području LAG-a More 249, a temeljem Popisa stanovništva 2011. zabilježena je nepismenost te informatička nepismenost stanovništva. Najviše se ističu grad Vodice s 72 nepismena stanovnika te Rogoznica s 29. Najveći broj nepismenih žena, njih 63 ima grad Vodice. Općenito, broj nepismenih najizraženiji je među starijom populacijom, a većinom se radi o ženama. Žene su u svim općinama, osim općine Murter – Kornati, i u gradu Šibeniku brojnije što se tiče nepismenosti.

1.3.4 Struktura broja stanovnika po naseljima i na temelju zemljopisnih obilježja

Kako je prethodno navedeno LAG More 249 predstavlja spoj specifičnog prostora kojeg obilježavaju velike različitosti kako prirodnih i zemljopisnih obilježja tako i vrlo velike razlike u gospodarskoj razvijenosti, ali i razini opremljenosti i razvoja komunalne i društvene infrastrukture.

Prirodne ljepote i potencijal otoka na području LAG-a djelomično „zasjenjuju“ brojni problemi s kojima se susreću stanovnici, posebice u prometnoj povezanosti i stanju infrastrukture, dok su problemi glede imovinsko pravnih odnosa još istaknutiji. Slične probleme imaju rubni dijelovi urbanih središta svih JLS-ova, koji se mogu staviti pod zajednički nazivnik „zaleđe“ tj. naselja koja nemaju izlaz na more, a time i mogućnost većeg turističkog razvoja, te su znatno „siromašniji“ opremljeni komunalnom infrastrukturom.

Obalni dio LAG-a je puno razvijeniji u svakom pogledu u odnosu na otoke i zaleđe.

U kontekstu glavnih postulata Leader pristupa i Programa ruralnog razvoja, ali i svih strateških dokumenata na razini EU i RH, gdje je uravnotežen i održiv rast u prvom planu, posebna pozornost će se posvetiti istom, kroz provedbu mjera LRS-a.

U nastavku je prikaz broja stanovnika po naseljima, te struktura po zemljopisnom obilježju: otoci, obala i zaleđe. S obzirom na navedeno napravljena je podjela u 4 skupine prema broju stanovnika u pojedinom naselju čiji je prikaz u tablici koja slijedi.

Tablica 14 Struktura broja stanovnika po zemljopisnom kriteriju i naseljima unutar njih

RB	Broj stanovnika	Broj naselja	Udio (broj naselja)	Broj stanovnika	Udio (broj stan.)
1	do 150	15	35,71%	1.068	4,07%
2	151-500	14	33,33%	3.318	12,65%
3	501-1000	6	14,30%	4.888	18,63%
4	preko 1000	7	16,66%	16.962	64,65%
	Ukupno	42	100,00%	26.236	100,00%

Izvor: UHY Savjetovanje, prema: Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr, datum pristupa: 28.08.2017.

Vidljivo je da u 8 naselja živi gotovo 2/3 stanovnika (točnije 63,97%), dok je oko 20% stanovnika u naseljima veličine od 501-1.000 stanovnika. U 34 naselja (68% ukupnog broja naselja) živi tek nešto više od 16% stanovnika.

Tablica 15 Struktura broja stanovnika po zemljopisnom kriteriju i naseljima unutar njih

RB	Zemljopisno obilježje	Broj naselja	Udio (broj naselja)	Broj stanovnika	Udio (broj stan.)
1	Otok	9	21,43%	4.079	15,55%
2	Obala	21	50,00%	20.766	79,15%
3	Zaleđe	12	28,57%	1.391	5,30%
	Ukupno	42	100,00%	26.236	100,00%

Vidljivo je da je oko $\frac{3}{4}$ stanovnika živi na obalnom dijelu dok je 14% na otocima, te najmanje (nešto manje od 9%) u zaleđu. Sve navedeno govori, još jednom, u prilog različitostima na relativno malom prostoru, što je i bio naglasak i na svakoj održanoj radionici u sklopu izrade i izmjene LRS-a, te nužnosti da se te iste različitosti vrednuju kroz kriterije budućih projekata (proračun LRS-a).

Sukladno predmetnim parametrima, provedba mjera LRS posebno će bodovati projekte u manjim naseljima te onima na otocima i zaleđu, s obzirom na teži položaj stanovnika i manju gustoću naseljenosti, sve u svrhu dostizanja ključnih ciljeva LAG-a – ravnomjernog razvoja cijelog područja LAG-a, smanjenja depopulacije i iseljavanja izoliranih područja LAG-a.

2 ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA

2.1 Snage, slabosti, prilike i prijetnje područja LAG-a

Snage (S)	Slabosti (W)	Prilike (O)	Prijetnje (T)
Cjelokupna komunalna, javna i društvena infrastruktura te socijalna kohezija			
Razvijena svijest o društvenoj i socijalnoj uključenosti	Slabo razvijeno gospodarenje otpadnim vodama i otpadom na periferiji naselja	Poboljšanje komunalne infrastrukture (posebice na otocima i u zaleđu)	Daljnja depopulacija, emigracija i starenje stanovništva
Značajan broj civilnog društva	Slabija dostupnost fizičke infrastrukture u odnosu na urbana područja	Cjeloživotno obrazovanje i usavršavanje postojećih kadrova s ciljem zadovoljavanja potreba tržišta	Dugotrajno i administrativno zahtjevno povlačenje sredstava za financiranje javne i društvene infrastrukture
Razvijena cestovna infrastruktura	Niža razina društvene infrastrukture u odnosu na urbana područja	Lokalna, regionalna i međunarodna suradnja na području društvenih djelatnosti	
	Izoliranost pojedinih naselja i slaba lokalna prometna povezanost (posebice otoci i zaleđe)	Jačanje kapaciteta LAG-a i svih dionika lokalnog razvoja	

	Napuštenost i depopulacija pojedinih naselja (posebice otoci i zaleđe)		
	Niski stupanj organizacije civilnog društva i lokalnih inicijativa		
	Niska zaposlenost posebice osoba u nepovoljnom položaju		
	Nedostatak kvalificirane radne snage		
Snage (S)	Slabosti (W)	Prilike (O)	Prijetnje (T)

Gospodarstvo s naglaskom na poljoprivredu i turizam

Tradicija i iskustvo pružanja usluga u turizmu	Sporo rješavanje imovinsko-pravnih odnosa (posebice poljoprivrednih površina)	Promjene u svijesti potrošača glede prehrane i lokalno uzgojene hrane	Spor proces strukturnih reformi
Prepoznatljivost turističkih destinacija vidljiva kroz pozitivne turističke trendove	Zapuštene i usitnjene poljoprivredne površine	Brendiranje tradicionalnih proizvoda i lokalne gastronomije	Nejasno zakonodavstvo i preklapanje ingerencija različitih nadležnih institucija
Razvijen nautički turizam	Usitnjenost i razjedinjenost poduzetničkih inicijativa	Jačanje multifunkcionalne uloge poljoprivrede i ruralnog prostora u društvu i gospodarstvu	Imovinsko-pravni odnosi kao kočnica daljnjeg razvoja
Tradicija u poljoprivredi (vinogradarstvo, maslinarstvo)	Manjak iskustva i znanja o Programu ruralnog razvoja	Razvoj ruralnog turizma i selektivnih oblika turizma zasnovanih na prirodnim i kulturnim prednostima područja	Nestanak tradicionalnih obrta, zanata i običaja
Tradicija u ribarstvu i marikulturi	Nepovezanost lokalnih proizvođača s ugostiteljima	Ostvarivanje dodatne vrijednosti u turizmu s ciljem približavanja novim trendovima	Daljnja apartmanizacija priobalnih naselja
Prepoznatljivost sektora brodogradnje	Slab interes za udruživanjem od strane poljoprivrednih proizvođača	Porast poduzetničkih inicijativa	Migracija mladog i obrazovanog stanovništva
Održavanje tradicijskih obrta i zanata te stvaranje tradicionalnih proizvoda	Poljoprivreda dodatna djelatnost kod većine	Horizontalno i vertikalno povezivanje gospodarstvenika	

	poljoprivrednih gospodarstava	radi povećanja konkurentnosti	
	Slabije razvijen ruralni turizam i ostali posebni oblici turizma	Prisutni pozitivni trendovi u proizvodnji autohtonih poljoprivrednih proizvoda i ekološkoj proizvodnji	
Snage (S)	Slabosti (W)	Prilike (O)	Prijetnje (T)
Prirodni resursi i kulturna baština			
Očuvani okoliš, povoljne klimatske i reljefne karakteristike	Nedovoljno iskorištene prirodne i klimatske prednosti područja	Prepoznavanje važnosti zaštite okoliša na nacionalnoj razini	Visok udjel ekološki ranjivih područja
Bogatstvo nematerijalne i materijalne kulturne baštine	Nedostatna valorizacija kulturno-povijesne baštine	Ulaganja u obnovu kulturne baštine na području LAG-a	Klimatske promjene
Očuvani prirodni resursi te postojanje mreže Natura 2000	Neadekvatna i manjkava promidžba kulturno-povijesne baštine i broj kulturnih događaja		
Povoljan geografski i geoprometni položaj LAG-a			

3 OPIS CILJEVA LRS TE INTEGRIRANOG I INOVATIVNOG KARAKTERA LRS

Vizija LAG-a More 249 je:

„Suradnjom cjelokupne zajednice, održivim korištenjem svih raspoloživih resursa i razvojem gospodarstva, područje LAG-a More 249 je prepoznato kao područje ugodno i privlačno za život i rad njezinog stanovništva“

3.1 Ciljevi, prioriteti, mjere LRS za područja LAG-a temeljeni na mogućnostima PRR 2014 – 2020

Tablica 16 LAG MORE 249 - Prioritetni ciljevi, prioriteti i mjere (tipovi operacija) – Logika intervencije

Prioritetni tipovi operacija (TO) u programskom razdoblju 2014.-2020.	Prioritetne Mjere u programskom razdoblju 2014.-2020.	Strateški ciljevi LAG-a u programskom razdoblju 2014.-2020.	
TO 1.1.1. Potpora mladim poljoprivrednicima	Mjera 1.1. Povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava	SC 1 Povećanje konkurentnosti i razvoja poljoprivrede na poljoprivrednom gospodarstvu	"Suradnjom cjelokupne zajednice, održivim korištenjem svih raspoloživih resursa i razvojem gospodarstva, područje LAG-a "MORE 249" je prepoznato kao područje ugodno i privlačno za život i rad njezinog stanovništva"
TO 1.1.2. Razvoj i unapređenje poslovanja malih poljoprivrednih gospodarstava			
TO 2.1.1. Razvoj postojećih nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednom gospodarstvu	Mjera 2.1. Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti	SC 2 Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima	
TO 3.1.1. Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu	Mjera 3.1. Očuvanje i valorizacija društvenih resursa	SC 3 Očuvanje i održivo upravljanje društvenim i prirodnim resursima i kulturnom baštinom uz jačanje civilnog društva	
TO. 3.2.1. Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS	Mjera 3.2. Jačanje civilnog društva i suradnje		
TO 3.2.2. Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a			

3.1.1 Uvod

Na temelju sveobuhvatne analize stanja i detaljne SWOT analize koja je proizašla iz participativnog sudjelovanja svih dionika definirana je vizija LAG-a More 249 te 3 specifična cilja za njeno postizanje. Specifični ciljevi su proizašli iz primjene načela razvoja vođenog od strane lokalne zajednice, utemeljenih na definiranim prepoznatljivostima, potrebama i mogućnostima područja i njihovih razvojnih dionika, primjenom pristupa odozdo prema gore. Specifični ciljevi usklađeni su s ciljevima PRR RH 2014-2020 i to :

1. Konkurentna i održiva poljoprivredna proizvodnja integrirana u EU okvire

Usklađen je sa specifičnim ciljem *1. Povećanje konkurentnosti i razvoja poljoprivrede na poljoprivrednim gospodarstvima*

2. Razvijeno ruralno gospodarstvo i razvoj nepoljoprivrednih gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima

Usklađen je s specifičnim ciljem *2. Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima*

3. Održivo korištenje raspoloživih prirodnih potencijala u funkciji osiguravanja ruralnih područja kao sigurnog i privlačnog mjesta za život i rad.

Usklađen je s specifičnim ciljem *3. Očuvanje i održivo upravljanje prirodnim resursima i kuturnom baštinom uz jačanje civilnog društva*

Iz prepoznatih problema, uvažavajući postojeće stanje poljoprivrede, turizma te ostalih gospodarskih djelatnosti u ruralnom području, prirodnih i kulturnih resursa i postojećeg stanja komunalne i društvene infrastrukture definirano je 4 prioritetne mjere unutar 3 cilja koji bi trebali na najefikasniji način doprinijeti njihovom dostizanju.

Mjere koje će poslužiti za dostizanje navedenih ciljeva po prioritetima su u potpunosti usklađene s tipovima operacija (iz Mjera i Podmjera Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.). U procesu izrade LRS-a izabrano je 4 različite Mjere i 6 tipova operacija koje mogu najučinkovitije i najbrže dati rezultate i na taj način doprinijeti dostizanju postavljenih ciljeva. Kod odabira Mjera se vodilo računa i o prilagođenosti istih trenutnom stanju i potrebama potencijalnih korisnika s područja LAG-a.

3.1.2 Opis ključnih problema

RB	Naziv i opis problema
1.	Mala poljoprivredna gospodarstva Poljoprivredna proizvodnja nije dostatna za samoodrživost bez razvijanja dodatnih djelatnosti i /ili finalizacije odnosno povećanja i modernizacije poljoprivredne proizvodnje.

<p>2. Usitnjenost poljoprivrednih gospodarstava i nepostojanje viših razina udruživanja poljoprivrednih gospodarstava i dionika ruralnog razvoja</p> <p>Poljoprivredna gospodarstva u LAG-u posjeduju usitnjene posjede, što onemogućava rast i razvoj poljoprivredne proizvodnje, dok s druge strane nepostoje proizvođačke organizacije, klasteri, udruge i zadruge, koje bi jamčile sigurniji plasman, otkup proizvoda te općenito veće prihode poljoprivrednih gospodarstava.</p>
<p>3. Nedovoljno razvijena poljoprivredna gospodarstva</p> <p>Poljoprivredna gospodarstva posjeduju zastarjelu tehnologiju, u pravilu za tradicionalnu, ekstenzivnu proizvodnju. Prisutan je manjak suvremene mehanizacije, prostornih sadržaja za proizvodnju, skladišta i popratnih sadržaja, što onemogućuje dugoročan razvoj poljoprivrede i proizvodnju većih količina proizvoda za konkurentniji nastup na tržištu. Nedostatak lokalno proizvedenih finalnih proizvoda iz sektora poljoprivrede i njihova slaba zastupljenost u turističkoj ponudi.</p>
<p>4. Dobna struktura nositelja poljoprivrednih gospodarstava je nepovoljna</p> <p>Prema gore navedenim podacima vidljivo je kako se mali broj mladih osoba bavi poljoprivredom, što otežava uvođenje novih metoda i tehnologija i korištenje raznih oblika nastupa na tržištu.</p>
<p>5. Nedovoljno razvijene prateće i kompatibilne djelatnosti poljoprivredi – ruralni turizam i pružanje usluga u ruralnim područjima</p> <p>Turizam je najrazvijenija gospodarska grana na području LAG-a, kroz koji još nisu iskorištene sve komplementarne mogućnosti s poljoprivredom. Ruralni turizam kroz pružanje turističkih usluga, smještaja i ugostiteljstva uz korištenje lokalnih poljoprivrednih proizvoda i gastronomije je nedovoljno zastupljen, posebno na manjim i udaljenijim otocima te u zaleđu. Usluge na pojedinim područjima LAG-a nisu dovoljno zastupljene.</p>
<p>6. Slabo razvijena mala komunalna infrastruktura u većem dijelu područja LAG-a</p> <p>Mala komunalna infrastruktura spada u vrlo bitne sadržaje koji utječu na kvalitetu života stanovnika svakog naselja. Slabo razvijena mala komunalna infrastruktura je zajednički nazivnik svih naselja koji su izvan centralnih naselja općina, odnosno naselja koja su udaljenija od općinskih/gradskih središta.</p>
<p>7. Slabo razvijeno civilno društvo, društvena i socijalna infrastruktura</p> <p>Izuzev glavnih mjesta unutar općina/gradova, postoji manjak/slabija razvijenost civilnih i socijalnih organizacija i pratećih infrastrukturnih sadržaja kao što su mjesta za okupljanje, društveni život, društveni domovi, vrtići, starački domovi, škole i slično. Brojne udruge imaju manjak infrastrukture, kao što su sportska i ostala prateća infrastruktura za sam rad predmetnih udruga i zajednica također bilježe se i nedostatak ljudskih resursa sa specifičnim znanjima za povlačenje sredstava iz EU fondova.</p>

8. Nedovoljni kapaciteti lokalnih uprava i samouprava te slaba razina aktivnosti stanovništva

Lokalne samouprave, gradovi i općine imaju manjak zaposlenih, posebice onih educiranih za pripremu i provedbu kompleksnih projekata. Vidljiv je nedostatak razvojnih planova i strategija koji utječu na neadekvatnu pripremljenost projektnih ideja i prijedloga. Stanovništvo još uvijek ne pokazuje dovoljnu razinu zainteresiranosti u smjeru razvoja vlastitog područja/organizacije kroz EU i nacionalne fondove.

9. Nedovoljno valorizirana i zaštićena kulturna i prirodna baština

Kulturna baština područja je još uvijek nedovoljno valorizirana, prezentirana i usmjerena ka integriranom održivom razvoju. Osim bogate kulturne baštine, zaštitni znak cijelog područja je i iznimno bogata i raznovrsna prirodna baština, uglavnom nedovoljno prepoznata kao poveznica selektivnih oblika turizma i ostalih gospodarskih djelatnosti.

3.1.3 Opis ciljeva i prioriteta

Opis ciljeva i prioriteta te prikaz tipova operacija koje su poizašle iz analize razvojnih problema područja LAG-a More 249 prikazani su u tablicama ispod.

Tablica 17 Strateški ciljevi, prioritetne mjere i tipovi operacija

STRATEŠKI CILJ 1		Povećanje konkurentnosti i razvoja poljoprivrede na poljoprivrednom gospodarstvu	
Obrazloženje cilja			
Povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava i poslovanja je prepoznat kao prvi prioritetni cilj područja LAG-a, s obzirom na mogućnosti razvoja poljoprivrede i specifičnosti iste na cijelom području. Poljoprivredna gospodarstva uz planirane mjere imaju veliku mogućnost iskorištenja svojih potencijala kroz proizvodnju, posebice tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda. Kroz definiranje mjera za dostizanje ciljeva poseban naglasak se stavio na mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja trebaju poticaje za daljnji iskorak na tržištu i povećanje konkurentnosti bilo kroz podizanje dugogodišnjih nasada, kupnju stoke, ulaganja u kupnju mehanizacije ili pak za preradu svojih proizvoda.			
Financijska alokacija SC1		51,96 % ukupnog iznosa sredstava LRS za provedbu podmjera 19.2., 19.3. i 19.4. PRR RH 2014.-2020. (5.773.565,00 HRK)	
		66,00% sredstava unutar podmjere 19.2	
Prioritetne mjere za postizanje cilja		M1.1. Povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava	
Sukladnost s mjerama (i TO) PRR-a		M6	
		TO 6.1.1.	TO 6.3.1.
		2	2

Doprinos prioritetima i doprinos fokus području	2B	2A
Broj novih radnih mjesta	1	-
Naziv mjere	PRIORITETNA MJERA 1.1. Povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava	
Obrazloženje mjere	Ovo je ključni prioritet za najveći dio stanovnika LAG-a koji se bave ili se žele baviti poljoprivredom kao osnovnom djelatnošću. Mjere postavljene u prioritetu odgovaraju ulaganjima u sektor poljoprivrede, kroz sektor primarne proizvodnje, prerade na malim poljoprivrednim gospodarstvima, te posebice specifične mjere za male proizvođače i mlade poljoprivrednike, koji će pri tome biti prepoznati kao jedna od ključnih kategorija za razvoj. Prioritet se postiže kroz ulaganja u rekonstrukciju postojećih i sadnju novih nasada; izgradnju proizvodnih kapaciteta za stočarstvo; izgradnju proizvodnih kapaciteta za preradu, kao što je sušenje, sortiranje, pakiranje, skladištenje, termička obrada; modernizaciju poljoprivredne opreme i mehanizacije i ostalim sličnim ulaganjima koja doprinose boljoj tržišnoj orijentiranosti poljoprivrede i boljim gospodarskim rezultatima	
Popis tipova operacije za provedbu mjere	TO 1.1.1. Potpora mladim poljoprivrednicima (TO 6.1.1. PRR RH) TO 1.1.2. Razvoj i unapređenje poslovanja malih poljoprivrednih gospodarstava (TO 6.3.1. PRR RH)	

STRATEŠKI CILJ 2	Razvoj postojećih nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima	
Obrazloženje cilja	Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima smatramo drugim najvažnijim odabranim prioritetom na području LAG-a. Kako su poljoprivredna gospodarstva na području LAG-a mala i njihova proizvodnja nije dovoljno održiva da bi zadržala stanovništvo isključivo na poljoprivrednoj proizvodnji, odabranim tipovima operacija omogućio bi se razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti uz zadržavanje/očuvanje postojeće poljoprivredne proizvodnje.	
Financijska alokacija SC2	5,94 % ukupnog iznosa sredstava LRS za provedbu podmjera 19.2., 19.3. i 19.4. PRR RH 2014.-2020. (659.545,00 HRK); 7,54 % sredstava unutar podmjere 19.2.	
Prioritetne mjere za postizanje cilja	M2.1. Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti	
Sukladnost s mjerama	M6	

(i TO) PRR-a	TO 6.4.1.
Doprinos prioritetima i doprinos fokus području	6
Broj novih radnih mjesta	6A
Naziv mjere	1
Naziv mjere	PRIORITETNA MJERA 2.1. Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti
Obrazloženje mjere	Zbog samog geografskog područja i usmjerenosti na obalno područje poljoprivredna proizvodnja na području LAG-a ne donosi značajnije gospodarske rezultate niti je dohodovno dostatna. Kroz ovaj prioritet omogućilo bi se razvijanje novih nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima koji bi imali za cilj očuvanje/ stvaranje radnih mjesta i bolju dohodovnu strukturu.
Popis tipova operacije za provedbu mjere	TO 2.1.1. Razvoj postojećih nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednom gospodarstvu (TO 6.4.1. PRR RH)

STRATEŠKI CILJ 3	Očuvanje i održivo upravljanje društvenim i prirodnim resursima i kulturnom baštinom uz jačanje civilnog društva		
Obrazloženje cilja	Cilj se odnosi na razvoj i poboljšanje komunalne, društvene i socijalne infrastrukture te valorizaciju prirodne i kulturne baštine u svrhu kvalitetnijeg življenja stanovništva ruralnog područja, stvarajući dodatne društvene sadržaje namijenjene široj lokalnoj zajednici. Očuvanje bioraznolikosti i prepoznatljivosti područja kroz prirodna i kulturna bogatstva , uz jačanje ljudskih resursa radi lakše provedbe integriranog razvoja ruralnog područja.		
Financijska alokacija SC3	42,11% ukupnog iznosa sredstava LRS za provedbu podmjera 19.2., 19.3. i 19.4. PRR RH (2014.-2020. 4.679.020,65 HRK) 26,46% sredstava unutar podmjere 19.2. (2.314.958,93 HRK) 100% sredstava unutar podmjere 19.3. (378.249,88 HRK) 100% sredstava unutar podmjere 19.4. (1.985.811,84 HRK)		
Prioritetne mjere za postizanje cilja	M 3.1. Očuvanje i valorizacija društvenih resursa	M 3.2. Jačanje civilnog društva i suradnje	
Sukladnost s mjerama (i TO) PRR-a	M7	M19	M19
	TO 7.4.1.	19.4.1.	19.3.1. 19.3.2.
	6	1;6	1;6

Doprinos prioritetima i doprinos fokus području	6B	1A;6A	1A;1B;6A
Broj novih radnih mjesta	-	1	-
Naziv mjere	PRIORITETNA MJERA 3.1. Očuvanje i valorizacija društvenih resursa		
Obrazloženje mjere	Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu. Prioritet se odnosi na razvoj i poboljšanje komunalne, društvene i socijalne infrastrukture te valorizaciju prirodne i kulturne baštine u svrhu kvalitetnijeg življenja stanovništva ruralnog područja, stvarajući dodatne društvene sadržaje namijenjene široj lokalnoj zajednici i posjetiteljima. Očuvanje bioraznolikosti i prepoznatljivosti područja kroz prirodna i kulturna bogatstva.		
Popis tipova operacije za provedbu mjere	TO 3.1.1. Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu (TO 7.4.1. PRR RH)		
Naziv mjere	PRIORITETNA MJERA 3.2. Jačanje civilnog društva i suradnje		
Obrazloženje mjere	Svrha ove mjere je doprinijeti povećanju znanja, vještina i sposobnosti članova i drugih dionika na području LAG za provedbu lokalne razvojne strategije i za razmjenu i stjecanje novih i inovativnih znanja i vještina. Za uspješno i učinkovito korištenje razvojnih resursa i potencijala na području LAG-a „MORE 249“ nužno je stalno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenika i članova LAG-a ali i drugih dionika. Ovaj prioritet odnosi se i na razmjenu iskustava i primjera dobre prakse, prijenos znanja, promocije inovacija i stvaranje mreža suradnje na području RH i EU.		
Popis tipova operacije za provedbu mjere	TO. 3.2.1. Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS (TO 19.4.1. PRR RH) TO 3.2.2. Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a (TO 19.3.1. i 19.3.2. PRR RH)		

U nastavku je prikaz indikatora Prioritetnih ciljeva. Konačan rezultat i ukupan doprinos će se znati na kraju planiranog razdoblja – kraj 2023. godine tj. tri godine nakon 2020. (zadnja godina predviđenih raspisanih natječaja), dok će se praćenje definiranih indikatora pratiti krajem 2019., 2021., 2022. i završno 2023 – sukladno Akcijskom planu provedbe LRS-a, te će se vršiti evaluacija.

Tablica 18 – Indikatori rezultata

Indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata – Pravilnik ¹⁰ (2018.), CMES/CMEF ¹¹							
		Planirana financijska alokacija (%)		Ukupan broj odobrenih/sufinanciranih projekata		Ukupna javna sredstva odobrenih projekata (do 2018.)/isplaćenih projekata (2023.), (EUR)	
		Odobreni	Isplaćeni	Odobreni	Isplaćeni	Odobreni	Isplaćeni
Godina vrednovanja		2018.	2023.	2018.	2023.	2018.	2023.
UKUPNO LRS	UKUPNO LRS (19.2/19.3/19.4)	9,25%	100%	4	61	1.058.313,60	11.112.131,23
Strateški cilj LRS	Podmjera PRR M19						
SC1	Ukupno LRS	4,02%	51,96%	4	46	446.715,00	5.773.565,00
	19.2.	5,11%	66,00%	4	46	446.715,00	5.773.565,00
SC2	Ukupno LRS	0,00%	5,94%	0	3	0,00	659.545,58
	19.2.	0,00%	7,54%	0	3	0,00	659.545,58
SC3	Ukupno LRS	5,50%	42,11%	0	12	611.598,60	4.679.020,65
	19.2.	0,00%	26,46%	0	10	0,00	2.314.958,93
	19.3.	0,00%	100,00%	0	2	0,00	378.249,88
	19.4.	30,80%	100,00%	N/A	N/A	611.598,60	1.985.811,84

¹⁰ Usklađenje s odredbama Pravilnika o provedbi Podmjere 19.2. »Provedba operacija unutar CLLD strategije«, podmjere 19.3. »Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a« i podmjere 19.4. »Tekući troškovi i animacija« unutar mjere 19 »Potpora lokalnom razvoju u okviru inicijative LEADER (CLLD – lokalni razvoj pod vodstvom zajednice)« iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020. (NN 96/2017; NN 53/2018) te Ugovorom o dodjeli sredstava odabranom LAG-u br. 5737, Potpisanim između LAG-a More 249 i Agencije za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

¹¹ Uredba (EU) 834/2014 od 22.06.2014., Uredba (EU) 808/2014 od 17.06.2014.

U sljedećoj tablici je prikaz pokazatelja po definiranim prioritetima LRS-a i poveznica sa fokus područjem Programa ruralnog razvoja RH

Tablica 19 Praćenje provedbe LRS putem pokazatelja isporuka (output indicators) za praćenje postizanja pokazatelja rezultata

<i>TO LRS</i>	<i>TO PRR</i>	<i>M LRS</i>	<i>M/PM PRR</i>	<i>SC LRS</i>	<i>Naziv pokazatelja</i>	<i>Ciljna vrijednost pokazatelja 2018.g.</i>	<i>Ciljna vrijednost pokazatelja 2023.g.</i>	<i>Prioritet PRR</i>	<i>Prioritetno fokus područje</i>
1.1.1.	6.1.1.	1.1.	6.1.	1.	Broj gospodarstava kojima je dodijeljena potpora u okviru PRR-a za plan razvoja poslovanja / ulaganja za mlade poljoprivrednike	0	4	2	2B
1.1.2.	6.3.1.	1.1.	6.3.	1.	Broj poljoprivrednih gospodarstava kojima je dodijeljena potpora u okviru PRR-a za ulaganja u restrukturiranje ili modernizaciju	4	42	2	2A
2.1.1.	6.4.1.	2.1.	6.4.	2.	Broj poljoprivrednih gospodarstava kojima je dodijeljena potpora za razvoj nepoljoprivredne djelatnosti	0	3	6	6A
3.1.1.	7.4.1.	3.1.	7.4.	3.	Broj operacija za koje je dodijeljena potpora radi poboljšanja temeljnih usluga i infrastrukture u ruralnom području	0	10	6	6B
3.2.1.	19.4.1.	3.2.	19.4.	3.	Broj animacijskih aktivnosti LAG-a u svrhu promicanja društvene uključenosti, smanjenja siromaštva te jačanja diversifikacije, razvoja malog poduzetništva i kreiranja radnih mjesta	0	6	6	6A
					Broj sudionika animacijskih aktivnosti LAG-a u svrhu promicanja društvene uključenosti, smanjenja siromaštva te jačanja diversifikacije, razvoja malog poduzetništva i kreiranja radnih mjesta	0	90	6	6A

					Broj animacijskih aktivnosti usmjerenih poticanju lokalnog razvoja u ruralnim područjima	4	8	6	6B
					Broj sudionika animacijskih aktivnosti usmjerenih poticanju lokalnog razvoja u ruralnim područjima	40	80	6	6B
3.2.2.	19.3.1. / 19.3.2.	3.2.	19.3.	3.	Broj animacijskih aktivnosti prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima	4	8	1	1A
					Broj sudionika u animacijskim aktivnostima prijenosa znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima	40	80	1	1A
					Broj projekata među-teritorijalne suradnje i/ili Broj projekata transnacionalne suradnje	0	2	1	1B
					Broj animacijskih aktivnosti LAG-a u svrhu promicanja društvene uključenosti, smanjenja siromaštva te jačanja diverzifikacije, razvoja malog poduzetništva i kreiranja radnih mjesta	2	6	6	6A
					Broj sudionika animacijskih aktivnosti LAG-a u svrhu promicanja društvene uključenosti, smanjenja siromaštva te jačanja diverzifikacije, razvoja malog poduzetništva i kreiranja radnih mjesta	20	60	6	6A

3.1.4. Integrirani pristup i inovativnost LRS

LRS LAG-a More 249 izrađena je putem provedbe metodologije „odozdo prema gore“ i strukturirana je na način kojim međusobne sukladnosti svakog od programiranih ciljeva, pripadajućih mjera (aktivnosti) te provedbenih tipova operacija utječe na detektirane razvojne probleme područja u skladu s ciljevima PRR 2014-2020.

Sve aktivnosti koje se potiču ne smiju imati štetan utjecaj na okoliš. Definirani tipovi operacija u funkciji su daljnjeg jačanja ključnih razvojnih sektora – poljoprivrede i nepoljoprivrednih gospodarskih aktivnosti za čije jačanje postoji realna razvojna osnova odnosno potencijal. Svim operacijama odnosno provedbenim aktivnostima potiče se primjena inovacija u djelatnostima naslonjenim na poljoprivredu posebno kroz pružanje mogućnosti sufinanciranja nabave novih tehnologija na troškovno učinkovit način koji osigurava gospodarsku održivost razvojnih dionika. Putem LRS razvoj područja LAG-a usmjerava se na stvaranje konkurentne i održive poljoprivredne proizvodnje potičući razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na gospodarstvima, te održivo korištenje prostorne resursne osnove. Generacijska obnova koja se potiče kroz predviđene aktivnosti pridonosi i stvaranju pozitivnog inovativnog okruženja na poljoprivrednim gospodarstvima, poglavito kroz osmišljavanje novih usluga i djelatnosti, odnosno njihov razvoj i implementaciju u poljoprivrednoj proizvodnji. Dijelovi LRS zasnovani su na temelju osmišljavanja aktivnosti koje doprinose održivosti i poboljšanju životnih uvjeta lokalnog stanovništva. LRS je odabirom tipova operacija stavila naglasak i na očuvanje krajobrazne i biološke raznolikosti. Inovativnost se ogleda kroz fokusiranje na razvojne potrebe odnosno postojeće stanje i specifičnost odabranih mogućnosti koje će pozitivno utjecati na isto.

3.2 Opis mjera uključujući definiranje korisnika, kriterija prihvatljivosti, kriterija odabira

Za dostizanje 3 specifična cilja, odabrane su 4 različite mjere i 6 TO koji su u potpunosti usklađeni sa Programom ruralnog razvoja Republike Hrvatske 2014.-2020.

U nastavku su prikazani ciljani korisnici svake pojedine mjere, dok je detaljan prikaz ostalih dijelova koji iste u potpunosti definiraju, dan u Dodatku LRS-a kroz Prilog 14 koji definira:

- Uvjete prihvatljivosti
- Prihvatljive troškove
- Neprihvatljive troškove
- Iznos potpore – najveći i najmanji iznos potpore po korisniku, intenzitet potpore u programskom razdoblju te dinamiku isplate
- Kriterije odabira po svakom TO

3.2.1 Ciljani korisnici

Tablica 20 Ciljani korisnici

LRS	TO PRR	CILJANI KORISNICI
1.1.1.	6.1.1.	<p>Korisnici su mladi poljoprivrednici sukladno definiciji iz članka 3., stavka j., Pravilnika¹² koji:</p> <p>a) su u trenutku podnošenja Zahtjeva za potporu registrirani kao nositelji poljoprivrednog gospodarstva za koje se traži potpora, ali ne duže od dvadeset četiri mjeseca prije podnošenja Zahtjeva za potporu</p> <p>b) u trenutku podnošenja Zahtjeva za potporu nisu registrirani kao nositelji poljoprivrednog gospodarstva za koje se traži potpora, ali to moraju postati najkasnije pri podnošenju Zahtjeva za isplatu prve rate i ne kasnije od devet mjeseci nakon sklapanja Ugovora o financiranju.</p> <p>Potpore mladim poljoprivrednicima u obliku bespovratnih financijskih sredstava dodjeljuje se na dva načina:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kunska protuvrijednost 50.000 € onima kojima će poljoprivreda biti glavno zanimanje i koji će biti obveznici doprinosa za socijalno osiguranje po osnovi poljoprivrede (mirovinsko i zdravstveno osiguranje) najmanje 5 godina nakon konačne isplate potpore. - kunska protuvrijednost 20.000 € onima kojima poljoprivreda neće biti glavno zanimanje i koji neće biti obveznik doprinosa za socijalno osiguranje po osnovi poljoprivrede.
1.1.2.	6.3.1.	<p>Korisnici su mala poljoprivredna gospodarstva - poljoprivredno gospodarstvo upisano u Upisnik poljoprivrednika, ekonomske veličine iskazane u ukupnom standardnom ekonomskom rezultatu poljoprivrednog gospodarstva od 2.000 eura do 7.999 eura.</p>
2.1.1.	6.4.1.	<p>Korisnici su poljoprivrednici upisani u Upisnik poljoprivrednika te fizičke osobe koje su nositelji ili članovi obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva koji razvijaju postojeću nepoljoprivredne djelatnosti.</p> <p>Prilikom podnošenja Zahtjeva za potporu korisnici moraju ispunjavati uvjete propisane Pravilnikom¹³.</p>
3.1.1.	7.4.1.	<p>Korisnici su: a) jedinice lokalne samouprave, b) trgovačka društva u većinskom vlasništvu jedinica lokalne samouprave, c) javne ustanove</p>

¹² Pravilnik o provedbi mjera Programa ruralnog razvoja RH. (NN 21/2018, 118/18, 42/20, 127/20 i 31/2021)

¹³ Pravilnik o provedbi mjera Programa ruralnog razvoja RH. (NN 21/2018, 118/18, 42/20, 127/20 i 31/2021)

		<i>neprofitnog karaktera u kojima su osnivači jedinice lokalne samouprave osim javnih vatrogasnih postrojbi, lokalnih i regionalnih razvojnih agencija, d) udruge/organizacije civilnog društva i vjerske zajednice koje se bave humanitarnim i društvenim djelatnostima od posebnog interesa za lokalno stanovništvo (isključujući lokalne akcijske grupe) i čije su djelatnosti sukladno ciljnim skupinama i klasifikaciji djelatnosti udruga, povezane sa prihvatljivim ulaganjem, e) lokalne akcijske grupe koje su odabrane unutar Programa</i>
3.2.1.	19.4.1.	LAG-ovi
3.2.2.	19.3.1./19.3.2.	LAG-ovi

3.2.2 Postotak sufinanciranja iz cjelokupnog proračuna LRS i pokazatelji praćenja
U ovom dijelu je prikazan postotak sufinanciranja za svaku od navedenih mjera i pokazatelji praćenja realizacije navedenih mjera.

Tablica 21 Postotak sufinanciranja iz cjelokupnog proračuna LRS i pokazatelji praćenja

Strateški cilj	Mjera/Tip operacije LRS "More 249" 2014-2020		Udio u proračunu LRS			Mjera/Podmjera/Tip operacije PRR RG 2014-2020			Pokazatelji praćenja
	SC	Kod Mjere	Tip operacije	SC	MJERE	TO	Kod mjera (Podmjera)	Kod TIP	
SC1	M.1.1.	TO 1.1.1. Potpora mladim poljoprivrednicima	51,96%	51,96%	9,43%	M6 (6.1.)	6.1.1.	Potpora mladim poljoprivrednicima	Četiri (4) mlada poljoprivrednika primilo potporu
		TO 1.1.2. Razvoj i unapređenje poslovanja malih poljoprivrednih gospodarstava			42,53%	M6 (6.3.)	6.3.1.	Potpora razvoju malih poljoprivrednih gospodarstava	Četrdeset i dva (42) mala poljoprivredno gospodarstvo primila potporu za razvoj svog poslovanja
SC2	M2.1.	TO 2.1.1. Razvoj postojećih nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednom gospodarstvu	5,94%	5,94%	5,94%	M6 (6.4.)	6.4.1.	Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnim područjima	Tri (3) PG primilo potporu za razvoj nepoljoprivredne djelatnosti
SC3	M3.1.	TO 3.1.1. Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu	42,10%	20,83%	20,83%	M7 (7.4.)	7.4.1.	Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu	Deset (10) projekata male komunalne ili društvene infrastrukture dobila potporu
		TO 3.2.1. Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS			21,27%	17,87%	M19 (19.4.)	19.4.1.	Tekući troškovi i animacija
	TO 3.2.2. Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a	3,40 %	M19 (19.3.)	19.3.2.		Provedba međuteritorijalnih i/ili transnacionalnih projekata suradnje	Provedba najmanje 2 projekta suradnje		

3.3 Opis odabira projekta na nivou LAG-a

3.3.1 Način i kriteriji odabira projekata

Odabir projekata će se vršiti putem transparentnih natječaja sukladno definiranim mjerama i njihovim uvjetima prihvatljivosti; prihvatljivim i neprihvatljivim troškovima; najnižim iznosima potpore i intenzitetu potpore koji su usklađeni s Programom ruralnog razvoja. U odnosu na natječaje PRR-a, promijenjen je maksimalan apsolutni iznos potpore – prikaz u Prilogu 14.

Kriteriji odabira su postavljeni na način da postizu definirane prioritetne ciljeve LRS-a, te su pojedinačno definirani za svaku pojedinu mjeru (tip operacije).

Napomena:

Uspoređujući definirane kriterije s istim u sklopu PRR-a zadržani su oni koji najdirektnije doprinose postizanju postavljenih ciljeva i obveznih pokazatelja, dok će se jednim dijelom prilagoditi specifičnostima područja i što detaljnijim detektiranju potencijalnih korisnika koji će realizacijom svojih projekata imati najveću dodanu vrijednost za svoju organizaciju (bilo da je riječ o privatnom, javnom ili civilnom sektoru), ali i za širu lokalnu zajednicu.

Kriterijima koji najdirektnije utječu na postizanje postavljenih prioriteta se dao veći ponder važnosti:

- posebice se to odnosi na vrednovanje lokacije ulaganja (naselje sukladno katastarskim granicama) kada se radi o zemljopisnom i teritorijalnom obilježju – otok, obala i zaleđe, kada se radi o svim projektima, a posebice onim koji se tiču ulaganja s ciljem povećanja konkurentnosti poljoprivrednih i nepoljoprivrednih djelatnosti, te uravnoteženog razvoja cijelog područja LAG-a, te
- kod planirane provedbe mjera koje se tiču razvoja komunalne, društvene i socijalne infrastrukture naglasak se sastavio na broj stanovnika naselja gdje se ulaganje provodi, jer na taj način se postiže veća uključenost dionika te multiplikativni efekti ulaganja na više ciljanih korisnika i više različitih društvenih skupina.

Ono što karakterizira sve definirane kriterije je jednostavnost i transparentnost, te potpuna objektivnost.

Definirani su minimalni pragovi prolaznosti koji na taj način otklanjaju opasnost da se kroz pojedini natječaj dodjele sredstva lošijem projektu u nedostatku prijave.

Jedini zajednički nazivnik definiranih kriterija za sve definirane Mjere (T.O.) je taj da u slučaju da dva ili više predloženih projektnih prijava imaju isti broj bodova, sukladno definiranim kriterijima, projektna prijava koja je prije zaprimljena ima prednost.

Napomena: Definirani kriteriji odabira za svaku mjeru (T.O.) LRS-a su dani u Prilogu broj 14.

3.3.2 Sastav tijela za odabir projekata uključujući i opis procedure

Postupak odabira projekata na nivou LAG-a je u potpunosti usklađen sa Pravilnikom o provedbi mjere 19.2. Programa ruralnog razvoja – “Provedba operacija unutar CLLD strategije“, Podmjere 19.3. »Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a« i Podmjere 19.4. »Tekući troškovi i animacija« unutar mjere 19 »Potpora lokalnom razvoju u okviru inicijative LEADER (CLLD – Lokalni razvoj pod vodstvom zajednice)« iz programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. – 2020. (NN 96/17, NN 53/18)

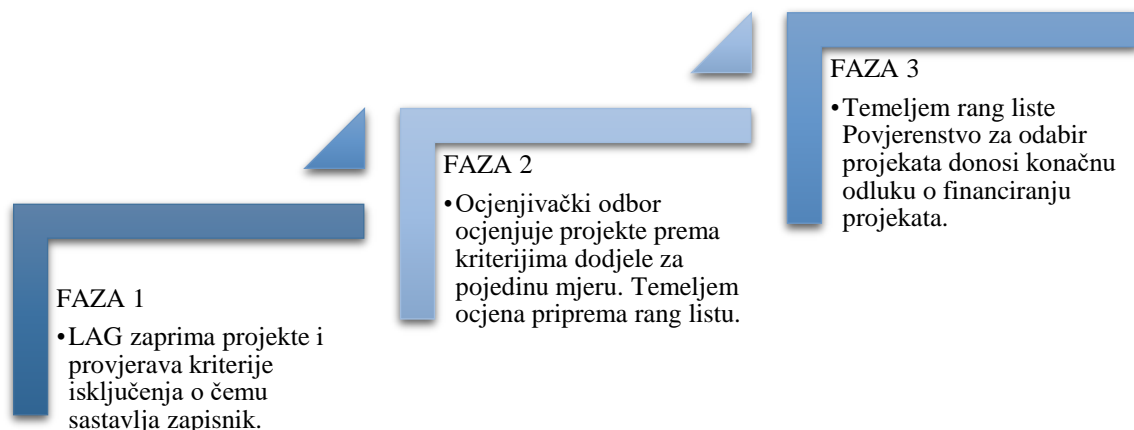
Za postupak odobrenja projekata koji se provode na nivou LAG-a odgovorno je Povjerenstvo za odabir projekata. U Povjerenstvo za odabir će biti uključene osobe koje dobro poznaju lokalne potrebe i mogu razumjeti „širu sliku” u smislu integriranog razvoja područja. Ukoliko se ukaže potreba za određenim profilom stručnjaka prilikom odabira projekta, Povjerenstvo može uključivati dodatne stručnjake koji imaju iskustvo u ruralnom razvoju i PRR 2014-2020. Prilikom odlučivanja o odabiru projekata iznimno će se voditi računa o tome da ne bude sukoba interesa odnosno da ne postoji povezanost između podnositelja prijave projekta i člana povjerenstva za odabir. Povjerenstvo će također poštivati pravilo da na određenoj razini donošenja odluka ne smije biti više od 49% predstavnika bilo koje interesne skupine.

Za svaku mjeru LAG-a za koju je raspisan natječaj, Povjerenstvo za odabir projekata predlaže tročlani Ocjenjivački odbor. Odabir projekata provodi se u 3 faze kako slijedi:

LAG je sukladno uputama Agencije za plaćanje i MP izradio poseban dokument, Pravilnik za odabir projekata sa detaljno razrađenim glavnim fazama koje su prethodno navedene, gdje su definirane sve faze i procedura za provođenje postupka odabira projekata.

Posebna pozornost je posvećena procedurama u prvoj fazi, gdje je definirana administrativna provjera prihvatljivosti te uzeti u obzir kriteriji isključenja, dok za ostalu dokumentaciju je predviđena mogućnost nadopune ili objašnjenja.

LAG će osigurati transparentnost selekcijskog postupka i izbjegavanje sukoba interesa prema Uredbi (EU) br. 1303/2013, članku 34. između podnositelja prijave i članova povjerenstva. Točnije, član Povjerenstva za odabir ne može sudjelovati u postupku odabira ako:

- Član povjerenstva za odabir je podnositelj, predstavnik podnositelja, član obitelji ili rođak podnositelja prijave;
- Član povjerenstva za odabir je u poslovnom, radnom ili drugačijem odnosu s podnositeljem prijave;
- Član povjerenstva za odabir povezan je s podnositeljem na drugi način ili postoje okolnosti koje mogu utjecati na objektivnost pri odabiru.

Tijekom obrade prijave projekata, sukob interesa kontrolira tijelo LAG-a odgovorno za njihovu obradu. Član povjerenstva za odabir mora povjerenstvo za odabir unaprijed obavijestiti o mogućem sukobu interesa kako bi mu ostavio dovoljno vremena da, po potrebi, ponovno organizira postupak. Isključeni član povjerenstva ne sudjeluje ni u jednom dijelu selekcijskog postupka gdje se manifestira njegova povezanost s podnositeljem.

3.4 Opis tema planiranih projekata suradnje i način odabira projekata suradnje

LAG je u svojim razvojnim potrebama i potencijalima prepoznao važnost projekata suradnje s partnerima koji će imati županijski, nacionalni ili transnacionalni karakter (unutar i izvan EU). Osnova za suradnju temelji se na:

- Zajedničkim prijavljivanjem projekata unutar mjere 19.3.
- Dosadašnjoj suradnji i na prepoznatljivim zajedničkim interesima svih uključenih strana

Unutar ŠKŽ, LAG prepoznaje mogućnost suradnje s LAG-om Krka, odnosno dionicima razvoja na tom području s obzirom na međusobnu povezanost na gospodarskoj i društvenoj razini.

Na nacionalnom karakteru prepoznata je mogućnost suradnje s ostalim LAG-ovima u Dalmaciji i ostalim područjima RH s ciljem promocije tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda i pružanja podrške poljoprivrednim proizvođačima, prikupljanja i dijeljenja znanja o novim procesima proizvodnje, projektima temeljenih na lancima opskrbe, diversifikacije i promocije turizma te zajedničkom organiziranju manifestacija koje će promovirati gastronomiju, prirodnu i kulturnu baštinu te finalne poljoprivredne proizvode.

U transnacionalnom okviru, poduzeti su koraci suradnje s LAG-om u Poljskoj i Italiji u vidu zajedničke suradnje na budućim projektima. Ukoliko dođe do promjene trenutne situacije, LAG More 249 će svakako pronaći novog partnera za transnacionalnu suradnju.

Predviđena sljedeća tematska područja suradnje:

Informiranje i promocija tradicionalnih / lokalnih proizvoda

- Naglasak je na informiranju i promociji poljoprivrednih proizvoda kako bi se proizvođačima omogućila i olakšala distribucija njihovih proizvoda i potaknulo na dodatnu ili povećanu proizvodnju; razvijanje koncepta plasiranja lokalnih proizvoda u obrazovne ustanove i edukacija uključenih sudionika

Projekti revitalizacije poljoprivrede

- Kroz ovo područje suradnje definirati će se projekti važni za sve uključene partnere, usmjerenih na stvaranju novih poljoprivrednih proizvoda ili povećanju kvalitete postojećih, s posebnim naglaskom na tradicionalne sorte i ekološku poljoprivredu

Projekti ruralnog turizma

- Turizam je prepoznat kao najznačajnija gospodarska grana LAG-a te će slijedom toga projekti suradnje uključivati projekte diverzifikacije, promocije i valorizacije sveobuhvatne turističke ponude LAG-a. Osim ruralnog turizma, projekti će biti usmjereni i na revitalizaciji tradicijskih obrta i zanata te promociju prirodne i kulturne baštine. Promocija LAG područja kao važan marketinški element stavlja naglasak na promociju različitih ponuda i usluga koje područje nudi.

UO LAG-a donijeti će Odluku o pokretanju pripremnih aktivnosti za provedbu planiranog projekta suradnje vodeći računa o sljedećem:

- Zajedničkim karakteristikama i glavnim ciljevima planiranog projekta suradnje
- Kapacitetima partnera za provedbu projekata,
- Planiranim aktivnostima i tematskom području projekta suradnje

- Zdacima i odgovornošću svih projektnih partnera

Glavni ciljevi suradnje su povećanje zajedničke prepoznatljivosti i razvojne inovativnosti područja/dionika, povezivanje poljoprivredne proizvodnje i ponude ruralnog turizma.

3.5 Usklađenost s nadređenim strateškim dokumentima (ŽRS, PRR)

Svi ciljevi i prioriteti LRS su postavljeni u skladu sa nacionalnom i EU razinom prioriteta osi ruralnog razvoja 2014. – 2020. te sa Razvojnou strategijou Šibensko-kninske županije.

<i>Program ruralnog razvoja 2014. – 2020.</i>	
<i>Odredba iz LRS-a:</i>	<i>Odredba iz PRR-a</i>
Specifični cilj 1. Povećanje konkurentnosti i razvoja poljoprivrede na poljoprivrednim gospodarstvima	<i>Cilj 1. Konkurentna i održiva poljoprivredna proizvodnja integrirana u EU okvire</i>
	Struktura poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj nepovoljna je u usporedbi s drugim zemljama EU-a. Glavni razlozi za to su vrlo visok broj malih poljoprivrednih gospodarstava slabe gospodarske održivosti i značajni negativni migracijski trendovi mlađih ljudi iz ruralnih područja što je posljedica loših životnih i radnih uvjeta za mlade obitelji, niskih mogućnosti zapošljavanja zbog nedovoljne gospodarske održivosti i mogućnosti zapošljavanja koje nude urbana središta. Za razvoj i konkurentnost ruralnih područja i preusmjeravanja navedenih negativnih trendova, neophodno je stvaranje i razvoj novih gospodarskih aktivnosti u obliku novih poljoprivrednih gospodarstava, poduzeća ili ulaganja u nepoljoprivredne djelatnosti. Navedeno je prepoznato u okviru Specifičnog cilja 1. te prioritetne mjere 1.1., strategije LAG-a More 249. Pojedini tipovi operacija iz prioritetne mjere 1.1 LRS doprinose i ostvarenju Cilja 2 PRR
Specifični cilj 2. Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima	<i>Cilj 2.</i> <i>Razvijeno ruralno gospodarstvo s trendom povećanja zaposlenosti, proizvodnja visokokvalitetne hrane, razvoj nepoljoprivrednih gospodarskih aktivnosti u ruralnim područjima</i>
	Negativna gospodarska i populacijska kretanja odrazili su se i na to da sve veći broj obiteljskih gospodarstava više ne mogu ekonomski održivo poslovati samo od primarne poljoprivredne proizvodnje bez dodatnog prihoda na gospodarstvu. Posebice na području LAG-a koje nema značajne poljoprivredne resuse u

	<p>pogledu poljoprivrednog zemljiša i usmjerenosti na poljoprivredu koja se u većini slučajeva odnosi na poljoprivredna gospodarstva koja se bave ekstenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom tradicionalnih kultura i vrsta životinja. Dohodovna struktura takvih gospodarstava nije dovoljna za isključivo bavljenje samo poljoprivredom kao jedinom gospodarskom djelatnošću.</p>
<p>Specifični cilj 3. Očuvanje i održivo upravljanje društvenim, prirodnim resursima i kulturnom baštinom uz jačanje civilnog društva</p>	<p>Cilj 3.</p> <p><i>Održivo koištenje raspoloživih prirodnih potencijala u funkciji osiguravanja ruralnih područja kao sigurnog i privlačnog mjesta za život i rad</i></p>
	<p>Očuvanje krajobrazne i biološke raznolikost područja kao i područja NATURA 2000 od iznimne važnosti su za područje LAG-a. Jačanje ljudskih resursa dopinijet će jačanju zajednice. Ulaganjem u infrastrukturu i društvene kapacitete stvoriti će se bolji uvjeti života, dovodeći do uravnoteženog razvoja područja</p>

<p><i>Razvojna strategija Šibensko-kninske županije 2011. – 2013</i></p>	
<p><i>Odredba iz LRS-a:</i></p>	<p>Odredba iz PRR-a</p>
<p>Specifični cilj 1 . Povećanje kokurentnosti i razvoja poljopivrede na poljoprivrednim gospodarstvima</p>	<p><i>Strateški cilj 1.</i></p> <p><i>Konkurentno gospodarstvo bazirano na stranim i domaćim ulaganjima u turizmu i prateće usluge, tradicionalnoj poljoprivredi i industriji temeljenoj na inovacijama i naprednim tehnologijama u gospodarstvu</i></p>
	<p>Strateškim ciljem C1 Županija će nastojati izgraditi konkurentno gospodarstvo koje će se, među ostalim, moći nositi s izazovima na sljedeći način:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osiguravanjem financijske i poslovne potpore za MSP, s posebnim naglaskom na podupiranje proizvodnih i izvezno orijentiranih tvrtki - podupiranjem razvoja i upotrebe modernih tehnologija proizvodnje - daljnjim oživljavanjem sektora tradicionalne poljoprivrede uz očuvanje i održivo korištenje prirodne baštine

<p>Specifični cilj 2.</p> <p>Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima</p>	<p>Strateški cilj C1</p> <p><i>Konkurentno gospodarstvo bazirano na stranim i domaćim ulaganjima u turizmu i prateće usluge, tradicionalnoj poljoprivredi i industriji temeljenoj na inovacijama i naprednim tehnologijama u gospodarstvu</i></p>
	<p>Županijskom razvojnom strategijom je prepoznat uravnotežen gospodarski razvoj, koji će se provoditi investiranjem u osnovnu infrastrukturu. Kao odvojeni cilj, osim ulaganja u osnovnu infrastrukturu, prepoznata su ulaganja u društvenu infrastrukturu. Strateški ciljevi C3 i C4 prepoznati su i u strategiji LAG-a kao prioritetni cilj 2 sa pripadajućim aktivnostima 2.1., 2.2., i 2.3</p>
<p>Specifični cilj 3.</p> <p>Očuvanje i održivo upravljanje društvenim, prirodnim resursima i kulturnom baštinom uz jačanje civilnog društva</p>	<p>Strateški cilj C3</p> <p><i>Razvoj komunalne i javne infrastrukture za uravnotežen gospodarski razvoj i očuvanje i zaštita okoliša radi podizanja kvalitete života</i></p> <p>Strateški cilj C4</p> <p><i>Razvoj kompetentnih i zapošljivih ljudskih resursa i jačanje socijalne uključenosti</i></p>
	<p>Prirodni resursi i kulturna baština su prepoznati unutar obje strategije kao nužna sekvenca koju je potrebno zaštititi. Ulaganjem u očuvanje okoliša i bioraznolikosti te razvojem sustava energetske efikasnosti djeluje se na zaštitu okoliša..</p>

4 OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU LRS

4.1 Opis sudjelovanja različitih interesnih skupina u izradi i izmjeni LRS i primjena načela „odozdo prema gore“

Od svog osnivanja LAG More 249 je iznimno puno napravio na animiranju, informiranju, educiranju stanovništva svog područja – pripadnika svih uključenih sektora: civilnog, privatnog i javnog.

Izradi LRS-a vodstvo LAG-a je vrlo ozbiljno pristupilo i pojačalo svoje „standardne“ aktivnosti, te po načelima LEADER pristupa (sukladno Smjernicama za lokalni razvoj pod vodstvom zajednice) i mnoštvom radionica zajedno sa svim svojim dionicima s i bez konzultanata, kontinuirano radilo na prepoznavanju svih postojećih problema, te zajedničkom traženju najboljih rješenja za iste kroz najefikasniji pristup „odozdo prema gore“.

Tijekom cijelog trajanja izrade LRS-a, lokalno stanovništvo se redovito obavještavalo o radionicama koje su se objavljivale na web portalu te Facebooku, te su se isti redovito pozivali

putem maila i javnih objava na dostavu projektnih ideja koje bi se u budućnosti mogle financirati iz LRS-a.

Pri izradi LRS-a, nakon uvodne prezentacije same izrade LRS-a, važnosti iste, te podjele zadataka i odgovornosti, napravio se plan budućih radionica koji bi na najbolji način rezultirao efikasnim rezultatima, gdje se cijelo područje podijelilo na tri dijela, po teritorijalnom principu, gdje se olakšao dolazak svih zainteresiranih dionika na što više radionica, ali i napravio dogovor oko dolazaka na direktno na „teren“ kako bi se uvidjele sve specifičnosti svake mikro sredine. Naime, relativno mali prostor koji LAG obuhvaća obiluje velikim različitostima, a samim time i postojećim problemima i potrebama što je utjecalo koncept i plan održavanja samih radionica.

Na taj način se LAG podijelio na tri područja, s planom da u svakoj od njih napravi minimalno dvije radionice:

- Prva cjelina – grad Vodice i naselja grada Šibenika unutar LAG-a
- Druga cjelina – obuhvaća najviše JLS-ova, ali su geografski blizu jedna drugoj – općine Pirovac, Tribunj, Tisno, Murter-Kornati.
- Treća cjelina – općine Primošten¹⁴ i Rogoznica.

Sukladno navedenom, prije zadnje završne prezentacije LRS-a, održano je trinaest većih radionica koje se navode u nastavku, i to 8 njih u dogovoru i u direktnoj suorganizaciji s konzulatima, te 5 u samostalnom odrađivanju osoba zaposlenih u LAG-u direktno odrađenih na terenu – prilagođeno korisnicima/dionicima, dok su se ostale aktivnosti dogovarale i odrađivale putem direktnih telefonskih sastanaka, mailova i slično.

U nastavku slijedi popis održanih radionica u cilju izrade LRS LAG-a More 249 za razdoblje od 2014. – 2020. godine.

Tablica 22 Popis radionica za izradu LRS i broj sudionika – LAG u suradnji s konzultantima

RB	Datum i lokacija radionice / broj sudionika	Civilni sektor	Javni sektor	Privatni sektor	Ukupno
1	Prva radionica 13.10.2015 Grad Vodice	5	7	5	17
2	Druga radionica 23.10.2015 Grad Šibenik	7	12	8	27
3	Treća radionica 17.11.2015 Grad Šibenik	1	5	6	12
4	Četvrta radionica 17.11.2015 Općina Pirovac	3	5	4	12
5	Peta radionica 26.11.2015 Općina Primošten	1	5	4	10
6	Šesta radionica 11.02.2016 Općina Tisno	2	1		3
7	Sedma radionica 19.02.2016 Grad Šibenik	1	2	4	7
8	Osma radionica 26.02.2016 Općina Primošten	1		4	5
	Ukupno	21	37	35	93

Radionice su terminski bile prilagođene željama većine dionika, te često održavane u popodnevnim satima, te je vidljivo da je bilo otprilike jednak broj dionika iz svih sektora.

LAG je samostalno odradio nekoliko radionica na kojima su predstavljene mjere iz PRR koje se prije svega odnose na ulaganja u mala obiteljska gospodarstva te unapređenje usluga manjih

¹⁴ Prilikom izrade LRS općina Primošten je bila dio područja LAG More 249 te su radionice odrađene u Primoštenu. Na radionicama su sudjelovali zainteresirani dionici s područja Primoštena i Rogoznice.

naselja, odrađene su konzultacije s prisutnim dionicima i prikupljene informacije o problemima i razvojnim potrebama pojedinih naselja.

Tablica 23 Popis edukacijskih radionica za izradu LRS i broj sudionika – LAG samostalno

RB	Datum i lokacija radionice / broj sudionika	Civilni sektor	Javni sektor	Privatni sektor	Ukupno
1	03. ožujka 2016. - Dubrava kod Tisnog	1	1	10	12
2	12. veljače 2016. - Čista Velika		2	12	14
3	18. veljače 2016. - Čista Mala			5	5
4	22. siječnja 2016. - Raslina		1	4	5
5	24. veljače 2016. - Betina	3	2	2	7
	Ukupno	4	6	33	43

Ukupno je bilo nešto manje od 150 dionika direktno na radionicama, ali su svi zapisi i zaključci prosljeđeni na više stotina adresa, te su ostali svoje prijedloge davali putem maila, ili direktno putem telefona. Zaključak radionica na kojima su se primjenjivale sve metode participativnog odlučivanja je da su aktivni sudionici iznimno dobro upoznati s LEADER pristupom što je posljedica proteklog zajedničkog rada od kada LAG postoji, te su bili vrlo aktivni u istim, ali i nakon radionica, kroz pozive prema vodstvu LAG-a i konzultantima kako bi detaljnije davali svoje prijedloge i tražili rješenja i konceptualizaciju svojih ideja za projekte - kako bi rješavali probleme u svojoj, bilo organizaciji ili užoj i široj zajednici. Na taj način, te aktivnim i transparentnim pristupom vodstva LAG-a se omogućilo prikupljanje svih potrebnim podataka za izradu LRS-a – putem direktnog kontakta, upitnika, web stranice, dodatnih konzultacija na zadovoljstvo svih dionika.

Izmjena Lokalne razvojne strategije LAG-a More 249 uslijedila je nakon praćenja provedbe tijekom 2018. godine, praćenje iskazanog interesa potencijalnih korisnika na objavljene Natječaje za sukaldne tipove operacija PRR 2014-2020 na nacionalnoj razini, promijeni kriterija prihvatljivosti na nacionalnoj razini. Nakon sveobuhvatne analize dostupnih informacija ured LAG-a održao je 4 radionice na kojima je predstavio sve tipove operacija iz LRS, bilježeći interes potencijalnih korisnika za pojedine tipove operacija (Tablica 24). Zaključci provedenih analiza i informacija prikupljenih na radionicama dostavljeni su UO na razmatranje. Na prijedlog UO Skupština LAG-a donosi odluku o pokretanju postupka izmjene LRS.

Tablica 24 Popis radionica i broj sudionika u procesu izmjene LRS – LAG u suradnji s konzultantom

RB	Datum i lokacija radionice / broj sudionika	Civilni sektor	Javni sektor	Privatni sektor	Ukupno
1	Čista Mala 18. listopada 2018. (10 sudionika)	0	0	10	10
2	Čista Velika 18. listopada 2018. (11 sudionika)	0	0	11	11
3	Vodice 19. listopada 2018. i 21. studenog (21 sudionik)	1	10	10	21
4	Murter 19. listopada 2018. (12 sudionika)	1	0	9	10

4.2 Opis partnerstva

Statutom LAG-a More 249 kao glavna djelatnost je definirano okupljanje svih dionika kojima je u interesu doprinijeti i djelovati na razvoju ruralnih područja. LAG djeluje na području:

općina Pirovac, Tribunj, Tisno, Murter-Kornati, Rogoznica, grada Vodica te naselja grada Šibenika: Grebaštica, Žaborić, Jadrtovac, Brodarica, Krapanj, Zlarin, Kaprije, Žirje, Zaton i Raslina.

LAG je osnovan sukladno ciljevima:

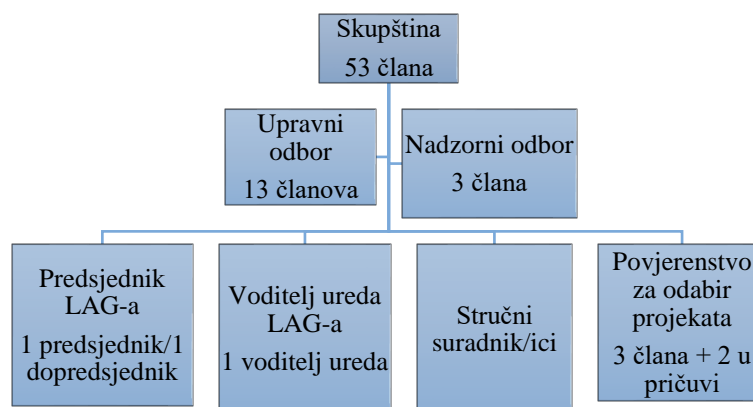
- osiguravanja protoka informacija i prijenosa znanja za napredak u razvoju ruralnog gospodarstva i lokalne zajednice
- dugoročnog ostvarivanja održivog razvoja područja LAG-a,
- jačanja financijskih i ljudskih kapaciteta za provedbu projekata ruralnog razvoja,
- pripreme LAG područja za korištenje strukturnih fondova EU,
- brige o infrastrukturnom, ekološko-socijalnom, kulturnom, gospodarskom i svakom drugom razvoju u širem ruralnom području.

Sukladno Statutu članom LAG-a mogu postati poslovno sposobne fizičke i pravne osobe koje dolaze iz tri sektora u društvu – javnog, civilnog i gospodarskog.

Rad LAG-a je javan. LAG obavještava svoje članove o svom radu na sjednicama Skupštine, a između zasjedanja održavanjem informativnih sastanaka, radionica i sličnih sastanaka, elektroničkom poštom i telefonski. Svi članovi LAG-a imaju pravo sudjelovati u radu, sukladno odredbama Statuta i Zakona o udrugama (NN 74/14, NN 70/17, NN 98/2019), te pravo uvida u rad tijela i odluke koje njena tijela donose. Međusektorskim okupljanjem članova LAG-a i pristupom javnosti rada međusobno se potakla suradnja ka zajedničkom cilju jačanja i razvoja ruralnih područja. Na radionicama koje su prethodile izradi LRS međusobno su definirani ključni problemi i nedostaci, ali i svaki od navedenih sektora je zasebno analiziran uzevši u obzir različite aspekte, mišljenje i ideje interesnih skupina. Primjenom načela bottom-up prilikom izrade LRS, LAG je uvažio načela LEADER-a, kao i načela jednakih mogućnosti, transparentnosti i ravnopravnosti za sve stanovnike. Poštivanje ovih načela je ugrađeno u kontinuiran rad LAG-a, a ista će se primijeniti prilikom provedbe LRS-a te programa i projekata koji se provode u okviru implementacije strategije. Ovim pristupom osigurao se potreban legitimitet, na način da su lokalni dionici sudjelovali u donošenju odluka vezanih za LRS, što je za rezultat imalo sinergijski učinak za definiranje zajedničkih razvojnih ideja i ciljeva LAG-a.

Razvoj ruralnog područja je aktivan proces svih korisnika koji nužno treba iskoristiti sve mogućnosti prostora za održiv razvoj gospodarstva i stanovništva, temeljeno na zajedničkoj viziji, ciljevima i aktivnostima. Međusobnom suradnjom i zajedničkim djelovanjem dionika izgraditi će se jedinstven identitet i prepoznatljivost područja LAG-a.

Struktura LAG partnerstva prikazana je na slici ispod:

5 AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS

Akcijski plan provedbe LRS u vremenskom razdoblju od 2014. – 2020. godine po pojedinim mjerama i ciljevima LRS odnosno planirano vrijeme raspisivanje natječaja za financiranje projekata koji su sukladni pojedinim operacijama naznačeno je unutar gantograma. Gantogram prikazuje tijek implementacije mjera (aktivnosti) za postizanje očekivanih rezultata strateških ciljeva LRS u programskom razdoblju do 2020. godine te prijelaznom razdoblju 2021. i 2022. godine.

Tablica 25 Indikativni plan provedbe LRS LAG-a

SC/M/TO	TOP PRR	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2021-2023	Ukupno projekata
UKUPNO SC1;SC2;SC3		0	4	15	13	5	24	kontinuirano praćenje, izvještavanje, završno izvješće, EX post evaluacija 2014-2020, procjena stanja za 2021-2027	61
SC1		0	4	12	12	0	18		46
M1.1.		0	4	12	12	0	18		46
TO 1.1.1.	6.1.1.	0	0	0	2	0	2		4
TO 1.1.2.	6.3.1.	0	4	12	10	0	16		42
SC2		0	0	0	0	3	0		3
M2.1.		0	0	0	0	3	0		3
TO 2.1.1.	6.4.1.	0	0	0	0	3	0		3
SC3		0	0	3	1	2	6		12
M3.1.		0	0	3	1	1	5		10
TO 3.1.1.	7.4.1.	0	0	3	1	1	5		10
M3.2		N/A	0	0	0	1	1		2
TO 3.2.1.	19.4.1.	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A		0
TO 3.2.2.	19.3.1./19.3.2.	N/A	0	0	0	1	1	2	

5.1.1 Procjena broja projekata za vrijeme programskog razdoblja 2014 – 2020

Na temelju akcijskom plana prikazanog u prethodnom poglavlju vidljivo je da se tijekom provedbe LRS planira realizirati minimalno 61 projekt.

Kroz 2018. i 2019. godinu ukupno je raspisano 4 LAG natječaja za 3 različita TO i odabrano je 23 projekta. Kroz 2020. godinu objavljena su još 2 LAG natječaja te je do kraja 2020 godine ukupno odobrenih korisnika bilo 35. Iz prvog objavljenog LAG natječaja za TO 1.1.2. od dva odobrena projekta jedan je odustao i dobio odluku o povratu sredstava te je drugi odbijen kod isplate druge rate za što mu je Agencija dodijelila odluku te je u istu mjeru vraćena alokacija i povećana raspoloživa sredstva kod objavljenog 9. LAG natječaja za isti tip operacije.

6 NAČIN PRAĆENJA I PROCJENE PROVEDBE LRS

Za uspješnu provedbu LRS nužno je uspostaviti odgovarajuće mehanizme za kontinuirano praćenje i procjenu provedbe strategije.

6.1. Opis praćenja provedbe LRS

Praćenje i samoprocjena intervencija i provedbe LRS-a će biti sastavni dio redovnih aktivnosti LAG-a, tj. njegovih zaposlenika, dok će se za izradu evaluacije koristiti usluge vanjskih stručnjaka. Zaključci izvedeni iz godišnjih izvješća koja su nastala kao rezultat praćenja i samoprocjene LEADER-a, LRS, CLLD-a dati će se smjernice za evaluaciju.

Evaluacija će se provoditi kroz sl. faze :

- Izrada plana evaluacije
- Priprema evaluacijskih pitanja i pratećih tablica za izvještaje
- Provedba evaluacije koja će uključivati mjerljive zaključke provedenih promatranja i prikupljanje podataka s terena, analizu i prosudbu kvalitete intervencija (djelotvornost, dosljednost, financijski rezultat i primarni /sekundarni učinak).

U sljedećoj tablici je skica organizacije praćenja i evaluacije.

Tablica 26 Organizacija praćenja i evaluacije

Opis	Praćenje strategije	Evaluacija strategije
Organizira	Voditelj LAG-a	Upravni odbor
Odgovorno tijelo	Voditelj i zaposlenici LAG-a	Voditelj i zaposlenici LAG-a/vanjski stručnjaci
Vremenski raspored	Kontinuirano	2 puta tijekom cijelog razdoblja
Razdoblje izvješćivanja	Godišnje	3 godine
Tijelo koje odobrava izvješće	Upravni odbor	Upravni odbor/Skupština

Praćenje provedbe organizira Voditelj, dok isto provodi voditelj i zaposlenici LAG-a.

Redovito praćenje će se provoditi putem:

- pripreme i usvajanja redovitih godišnjih izvješća o provedbi strategije i postizanja ciljeva, temeljem definiranih pokazatelja učinaka, formiranih za praćenje ciljeva, odnosno aktivnosti, kako su definirani LRS-om,
- usporedbe plana i realizacije proračuna LRS-a,
- pripreme i provedbe redovitih izvješća o provedbi pojedinačnih projekata za realizaciju aktivnosti utvrđenih strategijom, na području LAG-a,
- praćenja projekta suradnje.

Ocjenu aktivnosti (intervencija) LAG-a i provedbe LRS-a potrebno je provoditi na godišnjoj razini u svrhu ocjene:

- prikladnosti odabranih prioriteta i aktivnosti,
- napretka u ispunjavanju ciljeva
- prikladnosti ključnih pokazatelja uspješnosti (indikatora) i izvješćivanja u smislu praćenja i vrednovanja provedbe strategije i operativnog plana LAG-a

- primjerenosti, učinkovitosti te transparentnosti implementacije strategije i aktivnosti LAG-a
- te kako bi se ocijenila uloga i doprinos pojedinih upravnih i operativnih tijela LAG-a, njihova rada i adekvatnosti određenih načina njihova angažiranja za rad na provedbi strategije (procedure, usklađenost sa zakonskim okvirom, sredstva i dr.)

Upravni odbor će biti zadužen za organizaciju evaluacije Strategije, i to kako je predviđeno dva puta tijekom programskog razdoblja:

- Srednjoročna evaluacija će obuhvatiti razdoblje od 2017. godine do kraja 2020. godine
- Završna evaluacija obuhvatiti će cjelokupno razdoblje provedbe LRS i odraditi će se do početka 2023. godine

Srednjoročna evaluacija provodi se sredinom programskog razdoblja, čija je osnovna svrha kontrola djelotvornosti dotadašnje provedbe. Ovom evaluacijom se osiguravaju nužne povratne informacije o eventualnoj potrebi revidiranja određenih aspekata LRS-a kao što su financijske realokacije, revizije mjera, prioriteta ili prioriternih ciljeva, dinamika raspisivanja natječaja i sl.

Ex post odnosno završna evaluacija uključuje cjelokupno vrednovanje provedbe LRS-a kroz čitavo programsko razdoblje. Provodi se nakon završetka provedbe LRS-a s ciljem konsolidacije učinkovitosti doprinosa provedenog i ostvarenog – kako je definirano vizijom LAG-a i postavljenim prioriternim ciljevima. Povratne informacije ex post evaluacije omogućavaju razumijevanje faktora uspjeha i neuspjeha provedbe LRS-a i predstavljaju inpute za LRS idućeg vremenskog perioda.

Izvešće o provedenoj evaluaciji će biti u pismenom obliku, sa zaključnim osvrtom i preporukama za poboljšanje i/ili revidiranje sljedećeg razdoblja. Zaključci evaluacije s preporukama također se prezentiraju i članovima Skupštine prije objave na web stranici .

Iste je potrebno usvojiti na Skupštini LAG-a. Rezultati provedenih evaluacija objavljuju se na web stranici LAG-a i na taj način se doprinosi javnosti i transparentnosti rada.

7 OPIS SPOSOBNOSTI PROVEDBE LRS

U ovom poglavlju su navedeni ljudski, financijski i iskustveni kapaciteti LAG-a More 249 za provedbu Lokalne razvojne strategije.

7.1 Ljudski kapacitet za provedbu LRS

LAG More 249 trenutno ima tri zaposlene osobe:

- voditeljicu koja je na neodređeno zaposlena od svibnja 2014. godine,
- stručnu suradnicu koja je primljena u veljači 2017.g. i zaposlena je također na neodređeno
- stručnu suradnicu koja je na određeno zaposlena od svibnja 2019.g.

Voditeljica LAG-a je diplomirana ekonomistica s višegodišnjim radnim iskustvom. Ima završen tečaj za voditelja pisanja i provedbe projekata iz EU, te je sudjelovala u pripremi i pisanju projekata za natječaje domaćih i inozemnih donatora. Također je završila edukaciju za izradu poslovnog plana projekata financiranih iz PRR.

Voditeljica LAG-a organizira i odgovorna je za:

- izvršavanje odluka i zaključaka Predsjednika, Skupštine i Upravnog odbora,

- skrb da djelatnost LAG-a bude u skladu s LEADER načelima, propisima, Statutom i drugim aktima LAG-a,
- obavljanje stručno-administrativnih poslova LAG-a u skladu sa zakonom, općim aktima i drugim propisima,
- podnošenje Upravnom odboru i Skupštini godišnjeg izvješća o svom radu,
- brigu o zakonitom radu LAG-a,
- raspolaganje novčanim sredstvima vodeži računa o namjeni i pravilnom korištenju sredstava
- brine o provedbi lokalne razvojne strategije za područje LAG-a,
- donosi odluke o sudjelovanju u projektima i programima Udruge,
- obavljanje svakodnevne unutarnje koordinacije LAG-a,
- utvrđivanje prijedloga programa i planova rada LAG-a i njihovo podnošenje Skupštini na usvajanje,
- potpisivanje poslovne dokumentacije,
- obavljanje drugih poslova koje su u nadležnosti Predsjednika, te koje naloži Predsjednik, Skupština i Upravni odbor.

Stručna suradnica je po zanimanju magistar inženjer agroekologije i ima završenu edukaciju o EU fondovima i edukaciju za izradu i provedbu projekata iz programa ruralnog razvoja. Sudjelovala je na raznim radionicama i seminarima, te ima radnog iskustva u radu s udrugama jer je i prije zaposlenja u LAG-u bila 10 mjeseci zaposlena u udruzi Argonauta gdje je sudjelovala u pripremi i provedbi projekata koji su bili povezani sa zaštitom okoliša. Radni zadaci su joj obavljanje administrativno-tehničkih poslova, priprema dokumentacije za knjigovodstvo, pravilno razvrstavanje i odlaganje dokumentacije koja se odnosi na provedbu projekata, priprema i prijava domaćih i međunarodnih projekata te ostali poslovi po nalogu voditeljice ili predsjednika i dopredsjednika.

Skupština je najviše tijelo upravljanja Udrugom koju sačinjavaju svi redovni članovi (fizičke osobe) i predstavnici pravnih osoba - redovnih članica Udruge. Skupština LAG-a More 249 krajem prosinca 2018. g. broji 53 članova od kojih su predstavnici:

- Javnog sektora – 16 (30,19%)
- Civilnog sektora – 12 (22,64%)
- Gospodarskog sektora – 25 (47,17%)

Skupština usvaja financijska izvješća, plan i program rada, te će usvajati i izvješće o evaluaciji LRS-a.

Upravni odbor radi na sjednicama koje se održavaju prema potrebi, a najmanje jednom u tri mjeseca. Upravni odbor LAG-a čine 13 osoba, a struktura članstva je sljedeća:

- Javni sektor – 3 člana
- Civilni sektor – 4 člana
- Gospodarski sektor – 6 članova

Zadaci Upravnog odbora, između ostalih su priprema nacрта, izmjena i dopuna Statuta i drugih akata Skupštine te usvajanje izvješća o monitoringu.

Predsjednika LAG-a bira Skupština između članova Skupštine na mandat u trajanju od 2 godine. Za svoj rad Predsjednik je odgovoran Skupštini Udruge te podnosi Skupštini Udruge godišnje izvješće o svom radu.

Dopredsjednik Udruge zamjenjuje Predsjednika u svim poslovima u slučaju njegove spriječenosti ili odsutnosti, te pomaže Predsjedniku u njegovom radu, a bira ga Skupština na vrijeme od 2 godine. Dopredsjednik je po funkciji član Upravnog odbora te za svoj rad odgovara Skupštini Udruge.

7.2 Financijski kapacitet za provedbu LRS

Za financiranje rada LAG-a predviđena su financijska sredstva od članarina članova LAG-a, sredstva PRR (Mjera 19), te različite donacije i potpore iz proračunskih izvora.

Godišnje članarine jedinica lokalne samouprave iznose 3 kn po stanovniku, članarine OPG-ova, domaće radinosti i udruga iznose 100,00 kn, dok članarine zadruga, tvrtki i javnih institucija iznose 500,00 kn.

Ukupni prihodi u 2017.godini su iznosili 517.061,00 kn, dok su rashodi iznosili 472.232,00 kn. U 2018. godini uočljiv je rast prihoda i rashoda.. U 2020. godini prihodi su iznosili 713.376,47 kn, dok su rashodi iznosili 422.290,95 kn. Vidljiva je rezerva likvidnosti kojom je osiguran rad i međufinanciranje LAG-a.

7.3 Iskustvo u provedbi LEADER pristupa u programskom razdoblju 2007 – 2013

LAG More 249 osnovan je u listopadu 2013. g. na inicijativu UNDP te potpisivanjem sporazuma sa Šibensko-kninskom županijom. Nije prošao prijavu na 2. natječaju M 202, te se do donošenja Odluke o dodjeli sredstava iz podmjere 19.2. financirao isključivo članarinama. Od osnivanja do danas, LAG slijedi LEADER pristup te se najviše vremena uložilo u edukaciju zaposlenika i članova, te informiranju i animiranju lokalnog stanovništva. Pored edukacija, članovi UO se redovito sastaju, informiraju i aktivno sudjeluju u radu LAG-a.

U zadnjih godinu dana LAG je dobio na prepoznatljivosti u lokalnoj zajednici, te je prisutan na događanjima kod javnih i državnih institucija (sajmovima, okruglim stolovima, izradi županijske strategije). Prilikom izrade LRS, LAG je uključio različite interesne skupine i predstavnike javnih i privatnih sektora. Od 2015. godine aktivni je organizator i sudionik sajмова s ciljem promoviranja domaćih proizvođača i omogućavanja prodaje lokalnih proizvoda. Surađuje i pomaže članovima u pripremi i provedbi njihovih projekata.

7.4 Iskustvo u provedbi projekata izvan mjere LEADER

U cilju informiranja i jačanja sposobnosti lokalnih dionika u organizaciji LAG-a održane su brojne radionice

- 3 predavanja na temu ruralni razvoj i EU fondovi,
- 2 predavanja na temu ruralni turizma i mogućnosti sufinanciranja
- 3 predavanja na temu suhozidi – razvojna baština i agroekološki poticaji
- 1 predavanje na temu socijalno poduzetništvo,
- 1 predavanje na temu zadruge
- predstavljanja različitih natječaja raspisanih od strane Agencija za plaćanje u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

LAG More 249 prijavljuje se na različite natječaje domaćih donatora te je uspješno proveo 3 građanske akcije financirane sredstvima Zaklade Kajo Dadić i Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Građanskim akcijama želi se dati doprinos u lokalnoj zajednici i potaknuti

lokalno stanovništvo na volonterizam i zajedničko djelovanje. Također je skromnim financijskim sredstvima od JU NP Krka izradio suvenir otoka Baljenca kako bi promovirali suhozide kao kulturnu nematerijalnu baštinu i potknuli stanovništvo na očuvanje krajolika. LAG je dvije godine zaredom provodio projekt AgroYouth i AgroYouth Second edition koji je financiran iz programa ERASMUS. Cilj projekta je rad s mladima u ruralnom razvoju koji su kroz neformalne metode učenja učili o poljoprivredi i poduzetništvu i raspravljali o mogućnostima za stvaranje radnih mjesta u ruralnim područjima. Voditeljica LAG-a je u 2015.g. imala volonterski ugovor s udrugom koja je član LAG-a, te im je pomagala u provedbi projekta odobrenog iz ESF.

8 FINANCIJSKI PLAN PROVEDBE LRS I RADA LAG-a

Financiranje provedbe LRS i procjena potrebnih sredstava za provedbu projekata.

LAG „MORE 249“ i Agencija za plaćanje potpisali su u veljači 2017. g Ugovor o dodjeli sredstava kojim je LAG-u dodijeljen iznos od 6.488.128,71 HRK. Za provedbu Podmjere 19.2. LAG-u je na raspolaganju iznos od 4.943.336,16 HRK, za provedbu Podmjere 19.3. na raspolaganju je iznos od 247.166,81 HRK, dok je za Podmjeru 19.4., odnosno tekuće troškove i animaciju na raspolaganju iznos od 1.297.625,74 HRK.

Postupkom nagrađivanja temeljem Odluke o primjeni sustava nagrađivanja za naknadnu dodjelu sredstava, Agencija za plaćanja 4. kolovoza 2020. g. dodatno dodjeljuje LAG-u ukupno 1.183.072,00 HRK javne potpore. Time ukupni iznos za provedbu Podmjere 19.2. iznosi 6.126.408,16 HRK.

Odlukom Ministrice poljoprivrede o dodjeli sredstava LAG-ovima za prijelazno razdoblje, LAG-u "More 249" dodjeljen je iznos od 3.540.930,52 kn i to po sljedećim podmjerama:

19.2. Provedba Lokalne razvojne strategije - 2.621.661,35 HRK

19.3. Provedba projekta suradnje - 131.083,07 HRK

19.4. Troškovi tekućeg poslovanja - 688.186,10 HRK

19.1. Pripremna pomoć - 100.000,00 HRK

Za predfinanciranje troškova iz Mjere 3.2. LAG će sredstva osigurati putem članarina i eventualno zajmova preko poslovne banke.

8.1 Financiranje provedbe LRS

Tablica 27 Financijski plan za provedbu LRS-a na temelju odobrenih sredstava

RB	Opis	Iznos u kn	Udio
1	Iznos za provedbu LRS-a (Mjera 19.2.)	4.943.336,16	76,19%
2	Projekti suradnje (Mjera 19.3.)	247.166,81	3,81%
3	Tekući troškovi i animacija	1.297.625,74	20,00%
	Ukupno 19.2. 19.3. 19.4.	6.488.128,71	100,00%
4	Sustavom nagrađivanja naknako dodijeljena sredstva	1.183.072,00	
5	Ukupan iznos za provedbu LRS (Mjera 19.2.)	6.126.408,16	79,86%
6.	Sveukupno 19.2. 19.3. 19.4.	7.671.200,71	100,00%
7.	Sredstva dodijeljena za prijelazno razdoblje za provedbu LRS (Mjera 19.1.19.2.19.3 i 19.4.)	3.540.930,52	100,00%

Tablica 28 Indikativni financijski plan po ciljevima i prioritetima

SC/Prioritet/TO	Alokacija za provedbu LRS 19.2. (%)
SC 1 Povećanje konkurentnosti i razvoja poljoprivrede na poljoprivrednim gospodarstvima	66,00%
Prioritetna mjera 1.1. Povećanje konkurentnosti poljoprivrednih gospodarstava	66,00%
TO 1.1.1. Potpora mladim poljoprivrednicima	11,98%
TO 1.1.2. Razvoj i unapređenje poslovanja malih poljoprivrednih gospodarstava	54,02%
SC 2 Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima	7,54%
Prioritetna mjera 2.1. Razvoj postojećih nepoljoprivrednih djelatnosti	7,54%
TO 2.1.1. Razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti na poljoprivrednim gospodarstvima	7,54%
SC 3 Očuvanje i održivo upravljanje društvenim, prirodnim resursima i kulturnom baštinom uz jačanje civilnog društva	26,46%
Prioritetna mjera 3.1. Očuvanje i valorizacija društvenih resursa	26,46%
TO 3.1.1. Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu	26,46%

Tablica 29 Ukupni financijski plan za provedbu LRS-a (Podmjera 19.2;19.3;19.4) po godinama

Tip operacije iz LRS	Alokacija u kn	%	2017	2018	2019	2020	2021	2022
TO 1.1.1. Potpora mladim poljoprivrednicima	1.047.872,00	9,43%	0,00	0,00	0,00	518.875,00	0,00	528.997,00
TO 1.1.2. Razvoj i unapređenje poslovanja malih poljoprivrednih gospodarstava	4.725.693,00	42,53%	0,00	446.712,00	1.337.400,00	1.129.125,00	1.812.456,00	0,00
TO 2.1.1. Razvoj postojećih nepoljoprivrednih djelatnosti na PG	659.545,58	5,94%	0,00	0,00	0,00	0,00	659.545,58	0,00
TO 3.1.1. Ulaganja u pokretanje, poboljšanje ili proširenje lokalnih temeljnih usluga za ruralno stanovništvo, uključujući slobodno vrijeme i kulturne aktivnosti te povezanu infrastrukturu	2.314.958,93	20,83%	0,00	0,00	644.887,50	193.566,65	219.005,10	1.257.499,68
TO 3.2.1. Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a	378.249,88	3,40%	0,00	0,00	0,00	0,00	247.166,81	131.083,07
TO. 3.2.2. Jačanje kapaciteta LAG-a i lokalnih dionika za provedbu LRS	1.985.811,84	17,87%	301.403,24	301.403,24	256.740,92	256.740,92	344.093,02	525.430,51

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj,
Podmjera 19.2. "Provedba operacija unutar CLLD strategije",
Podmjera 19.3. "Priprema i provedba aktivnosti suradnje LAG-a" i
Podmjera 19.4. "Tekući troškovi i animacija" u okviru Mjere 19 „LEADER – CLLD“

LAG MORE 249

PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA 2014.-2020.

Udio sufinanciranja: 90% EU, 10% RH

OVAJ PROJEKT SUFINANCIRAN JE SREDSTVIMA EUROPSKE UNIJE
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj,
Podmjera 19.1. „Priprema pomoć“ u okviru Mjere 19 „LEADER-CLLD“

LAG MORE 249

PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA 2014.-2020.

Udio sufinanciranja: 90% EU, 10% RH

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj: Europa ulaže u ruralna područja